

DİNLER TARİHİ ARAŞTIRMALARI-V

**DİNLER TARİHÇİLERİ GÖZÜYLE
TÜRKİYE'DE MİSYONERLİK**

TÜRKİYE DİNLER TARİHİ DERNEĞİ YAYINLARI

TÜRKİYE DİNLER TARİHİ DERNEĞİ

Yayın No: 5

ISBN: 975 - 94505 - 5 - 0

**Bütün Yayın Hakları Türkiye Dinler Tarihi Derneği'ne Aittir.
Birinci Baskı: Kasım 2005, 700 adet**

ADANA VE HATAY ÇEVRESİNDE MİSYONERLİK

Doç. Dr. Kadir ALBAYSAK*

a. Genel Olarak Tarihte ve Günümüzde Hatay

Bildirimizin başlığı her ne kadar Adana ve Hatay Çevresinde Misyonerlik ise de biz çalışmamıza öncelikle Hatay'dan başlamanın daha uygun olacağını düşündük ve bu şekilde yaptık.

Hatay ili coğrafi olarak Türkiye'nin güneyinde, İskenderun Körfezi'nin doğu kıyılarında yer almakta, 12 ilçesi, 56 beldesi ve 358 köyü bulunmaktadır. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Hatay'ın nüfusu 1.253.726 kişidir. Bu nüfusun 581.341'i şehirlerde, 372.557'si beledelerde, 299.828'i de köylerde yaşamaktadır.

Hatay (Antakya) Türkiye'nin en eski yerleşim yerlerinden biridir. 1954-1966 yılları arasında Altınözü, Şenköy, Antakya ve Çevlik'te yapılan araştırmalarda M.Ö. 100 000-40 000 yılları arasında tarihlenen bulgular orta paleolitik dönem özellikleri taşımaktadır. Tarihte Antakya olarak bilinen Hatay, Anadolu'nun güneyinde, Suriye sınırında kurulmuş bir ilimizdir. Ortadoğu'yu Batı'ya bağlayan stratejik konumu, limanları, verimli toprakları, zengin su kaynakları ile Anadolu ve Mezopotamya tarihinin her döneminde önemli bir yerleşim alanı olmuştur. Asurlar, Hititler, Persler, Makedonlar, Mısırlılar, Romalılar, Müslüman Araplar, Selçuklu Türkleri, Haçlılar, Memlukler ve en son Osmanlı İmparatorluğu gibi birçok uygarlığın ve yönetimin ana yerleşim merkezlerinden biridir.

Büyük İskender'in generallerinden I. Seleukos Nikator M.Ö. 23 Nisan 300 tarihinde Akdeniz kıyısında Seleukei (Samandağ-Çevlik) kentini, M.Ö. 22 Mayıs 300 tarihinde Antiochia (Antakya) kentini kurmuştur. Şehre babası Antiochos'a izafeten Antiochia adını vermiştir.

Bu önemli şehrin başlıca özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz: Aristotelesçi öğretiyeye ait bir okulun bulunması, Yunanlıların güneş tanrısı Apollon'a tapınılması, birinci derecede öneme sahip ticarî bir limanın (Seleucia, Pieira, Çevlik) ve kalabalık bir Musevi topluluğunun bulunması, zengin mozaiklerle döşeli villaların yer alması.

Antakya ve çevresi 638 yılında İslâm orduları tarafından ele geçirildi. Halife Harun Reşid Antakya'yı ziyaret etti. 877'de Tolunoğulları'nın daha sonra İhşitlerin egemenliğine geçti. 944 yılında Hamdanoğulları'nın Halep koluna bağlandı. 968 yılında Bizans ordusunun kuşattığı şehir 969 yılında teslim oldu. Kutalmışoğlu Süleyman Şah 12 Ocak 1085'te kaleyi teslim aldı ve 1087'de Antakya, Selçuklular'ın eline geçti. Haçlı ordusu 21 Ekim 1097'de şehri kuşattı, 03 Haziran 1098'de teslim aldı ve burada Antakya Prensiği veya Antakya Kontluğu kuruldu. 1268 yılında Memluk Sultanı Baybars Antakya'yı kuşattı ve çok büyük yağmalama yaptı. Bu dönemde Türkmenler bütün sahil boyunca yerleştirildi. 1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in Halep'e girmesiyle birlikte Antakya, Osmanlı hakimiyeti altına girdi. 27 Ekim 1918'de Şerif

* Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Öğretim Üyesi.

Hüseyin'in oğlu Faysal'ın taraftarları Antakya'da Arap Hükümeti diye bir yönetim kurdular. 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra 7 Aralık 1918'de Antakya ve havalisi işgal edilerek Arap Hükümetine son verildi ve burası sancak oldu.

02 Eylül 1938 günü Hatay Devleti Millet Meclisi toplandı ve Hatay Devleti'nin kuruluşu gerçekleşmiş oldu. Cumhurbaşkanlığına Tayfur Sökmen seçildi. Başbakanlığa Dr. Abdurrahman Melek atandı. Bayrakları Türk Bayrağı'nın hemen hemen aynısı, milli marşı ise Türk İstiklal Marşı idi. 07 Temmuz 1939 tarihinde TBMM'de Hatay Türkiye'ye katıldı ve 23 Temmuz 1939 günü Fransızlar sancak devir teslim töreni ile Hatay'ı Türkiye'ye bıraktılar.¹

b. Hatay'da Hıristiyanlar ve Misyonerlik Faaliyetleri

Hatay, Ermeniler, Hıristiyan Araplar, Sünnî Araplar, Nusayrî Aleviler, Yahudiler ve Türkler gibi yüzyıllardır bir arada yaşayan pek çok farklı etnik ve dinsel topluluğu barındıran, bu toplulukların bir arada çatışmadan yaşayabildiği, birbirini etkileyebildiği, birbirinin dönüşümüne katkıda bulunabildiği çok renkli bir yapıya sahiptir.²

Nusayri Aleviler Suriye'den Türkiye'ye uzanan kıyı boyunca yaşayan bir topluluk olup "Nusayri" adı onları Anadolu'daki diğer Alevilerden ayırmak için kullanılır. Onlarsa genellikle kendilerini Nusayri değil Alevi olarak adlandırırlar. Hıristiyan Araplar da yüzyıllardır Hatay ve civarında yaşamaktadır ve Arap kökenlidirler. Öte yandan Rum Ortodoks kilisesine bağlı olmalarından dolayı kendilerini Rum Ortodoks kimliğinde görenler de vardır. Hıristiyan Araplar "Hıristiyan, Rum Ortodoks, Melkitler" gibi birden fazla isimle adlandırılırlar. Hatay'daki Ermeniler Hıristiyan Arap ve Nusayri Alevilerden farklı olarak Samandağ ilçesine bağlı Vakıflı köyünde otururlar. Bu köy aynı zamanda Türkiye'deki tek Ermeni köyüdür. Bu Ermeniler de diğerleri gibi Ortodoks'tur. Ancak Ortodoks Araplardan farklı olarak, Gregoryen olarak da adlandırılan Ermeni Kilisesine bağlıdırlar. Bunların birçoğu da ötekiler gibi Avrupa ülkelerine göçmüşlerdir.³

Günümüzde Antakya, üç Katolik Patriklik unvanı merkezidir. Bunlar; Süryani, Maroni ve Rum-Katolik'tir. Ayrıca Doğu kilisesine bağlı iki patriklik unvanı da vardır: Rum Ortodoks ve Süryani-Yakubi.

b.a. Hatay'da Rum Ortodoks Hıristiyanlar

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra Fener Patrikhanesini Rumlara vermiş, daha sonra Antakya'daki Ortodoks Kilisesi de Fener Patrikhanesine bağlanmıştır. Dolayısıyla Ortodoks Araplar Rum Ortodoks şeklinde adlandırılmaya başlamıştır.

Bugünkü Antakya Ortodoks Kilisesi, Hürriyet Caddesinde bulunmaktadır. Kilise 1833 yılında inşa edilmiştir. 1890 yılına kadar buraya Yunan kökenli patrikler atanırdı. 1890 yılında çıkan milliyetçilik akımı üzerine Antakya'daki Arap Hıristiyan halkı ayaklandı ve Arap kökenli papazlar atanmaya başladı. Ayınlar de bu tarihten itibaren

¹ Hatay'la ilgili bilgiler şu kaynaklardan sağlanmıştır: www.hatay.gov.tr; Halil Sahillioğlu, "Antakya", TDVIA, C.III, 228-232; Fulya Doğruel, İnsanîyetleri Benzer..., İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

² Doğruel, İnsanîyetleri Benzer, 13.

³ Doğruel, İnsanîyetleri Benzer, 23. vd.

Arapça yapılmaktadır. “Antakya Patriklik Kürsüsü” Antakya’da bulunmakla birlikte Patrik Halep’te oturmaktadır.

Günümüzde Hatay merkezde yaklaşık olarak 300-350 aile yani 1200 kişiye yakın Rum Ortodoks Hıristiyan yaşamaktadır. Kilisede ayinler Arapça olarak yapılmaktadır. Kilisenin pederleri Peder Dimitri Doğum ve Peder Jan Dellüller’dir. 1900 yılından beri faaliyette olan kilise, dünya Ortodoksları için de önemlidir. Çünkü Antakya, Ortodoksların dünya genelinde sayısı 13’e yükselen patrikhane merkezlerinden birisidir. Şam’da yaşayan Patrik, “Antakya ve tüm Doğu’nun patriği” olarak anılmaktadır. Peder Dimitri, Ortodoks cemaatin Türkiye içindeki dinî sınırlarını Mersin, Adana, Antakya, Urfa ve Diyarbakır şeklinde çizmektedir. Antakya Patrikhanesi’ne bağlı 17 tane metropolitane kent vardır. Suriye, Lübnan, New York ve bazı Latin Amerika ülkelerinde, doğrudan Şam’a bağlı metropolitlerin yanında Fener Rum Patrikhanesi’ne bağlı metropolitler de bulunmaktadır. Peder Dimitri, “Aramızda kesinlikle bir rekabet yok. Onlar Yunan, biz Arap asıllı Ortodoksların ihtiyacını karşılıyoruz” ifadesini kullanmaktadır. Hatay’daki Arap Ortodoksların nüfusu, Katoliklere ve Yahudilere kıyasla daha kalabalık. “Biz, 2000 yıldır bu topraklarda yaşıyoruz” diyor Peder Dimitri: “Buraya sonradan, başka bir yerden getirilmedik. Dedemizin dedesi ve onun da dedesi buradaydı.”⁴

Hatay’ın Samandağ ilçesinde de 350 Rum Ortodoks aile vardır. Burada İlyas Peygamber Kilisesi ve Meryem Ana Kilisesi adında iki kilise bulunmaktadır. Bu iki kilisede Papaz Trifon Yumurta ve Papaz Yusuf Hannut görev yapmaktadır.

Tokaçlı köyünde 150 Rum Ortodoks aile vardır. Burada Meryem Ana Kilisesi adıyla bir kilise bulunmakta ve Papaz da Musa adında bir Hıristiyan vatandaşımızdır.

Sarılar’da 400 Rum Ortodoks aile bulunmaktadır. Buradaki Aziz George Kilisesi’nde Papaz Bulos Bardakçı ve Papaz Cebrail Kuşoğlu görev yapmaktadır. Buraya kadar saydığımız kiliselerin hepsi Suriye’deki Lazkiye Metropolitliğine bağlıdır.

İskenderun’da 400 Rum Ortodoks aile yaşamakta ve Aziz Nikolas Kilisesi Halep Metropolitliğine bağlıdır. Kilise’nin Papazı Dimitri Yıldırım’dır.

b.b. Hatay’da Katolik Hıristiyanlar

Hatay’da bir adet Katolik Kilisesi bulunmaktadır. 1846 yılında Kapuçin misyonerler aracılığıyla 600 yıllık bir aradan sonra Hatay’a Katolikler tekrar yerleşmiştir. P.Basilio Galı, Papa IX. Pius’un isteğiyle Parma bölgesinden Antakya’ya gelmiş ve burada bir kilise ile Hıristiyan çocukları için bir okul açmıştır. Fakat 12 Mayıs 1851 yılında öldürülmüştür.

Daha sonraki Fransız rahipler Antakya’da küçük bir manastır kurdular ve 1852 yılında izin alarak Antakya’da Katolik kilise inşa etmeye başladılar. Bu kilisede Kapuçin ve Lübnanlı rahipler 90 yıl kaldılar. 1939 yılında ise bir şeker fabrikasına yerleşmek zorunda kaldılar. 1964 yılında Mersin’den gelen Parma Kapuçin rahipleri dinsel görevi yerine getirdiler.

Kilise 1977 yılında Antakya’nın tarihî ve eski Musevi mahallesi olan Kurtuluş Caddesindeki 150 yıllık bir eve taşındı. Bu eski ev ile çevreden alınan ev restore

⁴ Bkz. Ülkü Özel Akagündüz, “Hatay Kardeşliği”, Aksiyon Dergisi, Sayı: 564, 26.09.2005.

edilmiş, şark sitilinde bir manastır şeklini almıştır. Şimdi bu manastır, 100 m. ilerisinde havra, hemen bitişiğinde cami, 500 m. uzağında Ortodoks Kilisesi üçgeni arasında yer almakta olup Aziz Petrus ve Pavlus'un adını taşıyan küçük bir kilise, toplantı odası olarak kullanılan iki salon ve bir bahçeden oluşan küçük bir manastır halindedir. Şu anda bu kilisede Papaz Dominico ve Rahibe Germanaa görev yapmaktadır.

Bu kiliseye mensup yaklaşık 100 kişi bulunmaktadır. Yalnız gerek özel ayinlerine gerek bayramlarına bazı Ortodoks Hıristiyanlar da katıldığı için sayıları zaman zaman 200-250 kişiye ulaşmaktadır.

1988 yılından beri Katolik ve Ortodokslar, Paskalya ve diğer bayramları beraber kutlamaktadırlar. Ayrıca diğer birçok kutlamada da beraber hareket etmektedirler. Bundan dolayı kilisede yapılan ayinlerin saatlerini birbiriyle çakışmayacak şekilde ayarlayarak tüm Antakyalı Hıristiyanların kiliselere gidip ayinlerini yapmalarına dikkat edilmektedir. Meselâ Pazar ayinini, Ortodoks kilisesi, 08.30-11.00 saatleri arasında; Protestanlar, 12.00-14.00 saatleri arasında; Katolikler, Ekim-Nisan ayları arası 17.00'da, Mayıs-Eylül ayları arası 18.00'da yapmaktadırlar. Bayram ayinlerini de aralarında konuşup saatleri çakışmayacak şekilde ayarlıyorlar, ona göre kiliselerinde ayinlerini icra ediyorlar.

b.c. Hatay'da Protestan Hıristiyanlar

Hatay'da Protestanların 2000 yılında açılmış bir kilisesi bulunmaktadır. Hz. İsa'nın doğumunun 2000. yıldönümü dolayısıyla Antakya'da gerçekleştirilen etkinlikler çerçevesinde düzenlenen bir törenle Protestan Kilisesi açıldı. Çok sayıda Güney Kore'li Protestan'ın katıldığı kilise açılışında ilahiler okunmuş, dualar edilmiştir. Bu kilise Adana'daki Protestan kiliselerinden farklı olarak dışarıdan bakıldığında kilise olduğu anlaşılır bir yapı tarzında ve şehrin en mutena yerindedir. Hatay Türkiye'ye katılırken, İskenderun Kışlası, Delegasyon binası ve bir de telgraf hattı için Fransa'ya 35 milyon frank ödendi. Türkiye'nin satın aldığı binalardan biri de eski Suriye-Lübnan bankası idi. İşte bu binanın 2000 yılında Protestan Kilisesi olarak faaliyete geçmesi şehir halkı için hâlâ bir muamma olarak durmaktadır. Kilisenin pastörü Güney Kore'li David Ham'dır. Bu kilisenin ayinine Protestanların yanı sıra Ortodokslar, Methodistler, Aleviler ve kısmen de halen Müslüman olanlar katıldığından asıl sayıları hakkında kesin bilgi edinmek zor görünmektedir. Bununla birlikte çekirdek Protestan topluluğunun 20-25 kişi civarında olduğu söylenmektedir. Pastör David ve eşinin yanında, Danimarka asıllı Karen kilisenin organizatörlüğünü yapmaktadır. Kiliseye mensup Türk kökenli Protestan kişiler de genelde Alevilikten Protestanlığa geçmişlerdir. Hâlâ Protestanlığa geçmeden ayinlere katılan kimseler bulunmakta, bunların çoğunluğunu Rum Ortodokslar oluşturmaktadırlar.

Pazar ayinlerine saat 12.00'de başlamaktadırlar. Kilisede ayinler enstrümanlar eşliğinde icra edilmekte, hafta veya günle alâkalı ilahiler okunmakta, pastörün vaaz vermesi ve dua yaptırması ile ayin tamamlanmaktadır.

Tüm Protestanlar gibi; vaftiz, komünyon ve evlilik sakramentlerini kabul etmektedirler. Ekmek-şarap ayinini, ayda bir kez olmak üzere Pazar ayininde yapmaktadırlar.

Resmî faaliyetlerini sürdürmekte olan bu Protestan kilisesinin dışında Antakya'da ev kilisesi olarak adlandırılan birkaç Protestan topluluğu daha bulunmaktadır. Bunlardan birincisi **Antakya Mesihçiler Topluluğu** olup 3 kişilik bir hizmet grubu tarafından yönetilmekte ve yaklaşık 30 kişi bir araya gelmektedir. Bunlar konserler düzenlemekte, kilise içi eğitimlerine devam etmekte ve İskenderun'da bir topluluk oluşturmak için çalışmalarını sürdürmektedirler. İkincisi ise **Antakya İncil Kilisesi**'dir. Bu topluluğun ihtiyarı/pastörü Yaşar Özkaya'dır. İnanların sayısı 8-10 kişi arasında olup yaklaşık 15 kişi toplanmaktadır. Kırıkhan'da da topluluk oluşturma çabaları sürmekte ve değişik faaliyetlerine devam etmektedirler. Son olarak **Antakya Altınözü Kilisesi** gelmektedir. Bu topluluğun pastörü Selim Bayrakçıoğlu'dur. 20-25 kişi bir araya gelip çalışmalar yapmaktadırlar. Altınözü'ne yakın bir köy olan Tokaçlı'da topluluk oluşturma peşindedirler. Tokaçlı Arap asıllı Hıristiyanların yaşadığı bir köydür.

Ayrıca edindiğimiz bilgilere göre 1993 yılında kurulmuş olan **Antakya Yeni Havariler Kilisesi**'nin de 100 civarında üyesi vardır. Bu kilise de Adana'daki Yeni Havariler Cemaati gibi İstanbul'daki Yeni Havariler Kilisesi ile bağlantılıdır.

Hatay'da Ortodokslar hiçbir şekilde ve Katolikler nispeten açıktan misyonerlik çalışması yapmamaktadırlar. Misyonerlik faaliyetlerini değişik etkinliklerle yürütenler Protestan Kilisesidir. Bunlar faaliyetlerini müzik organizasyonları, broşür dağıtma, kafelerde bir araya gelme vb. yollarla gerçekleştirmektedirler. Ancak Hatay'ın sosyal, kültürel ve ekonomik yönden standart bir yapıya sahip olması, aile ilişkilerinin sağlamlığı, göç fenomeninin yoğun olmaması gibi nedenlerden ötürü misyonerler kısa vadede fazla etkili olamamaktadırlar. Ne var ki faaliyetler özellikle üniversite gençliği ve Alevi vatandaşlarımız üzerinde yoğunlaşmış görünmektedir. Nitekim Hatay'daki misyonerlik faaliyetlerine dikkat çeken İl Müftüsü Mustafa Varlı yere basındaki bir açıklamasında şöyle demektedir: Hatay'ın bir üniversite kenti olması nedeniyle misyonerler çalışmalarını fakir öğrencileri hedef alarak yürütmektedirler. Müftülük olarak misyonerlik hareketinin vereceği tahribatı asgariye indirmek için yoğun bir şekilde çalışmaktayız.⁵

Ayrıca Hatay il merkezinde, Altınözü ve İskenderun ilçelerinde **Yehova Şahitleri** de faaliyetlerine devam etmektedirler. Buralarda 100'e yakın Yehova Şahidi'nin bulunduğu tahmin edilmektedir. Diğer yandan Hatay, Samandağ ve Serinyol beldesinde Bahailerin varlığı da bilinmektedir. Ancak bunların sayıları hakkında kesin bilgi elde etmemiz mümkün olmadı.

Son olarak, Hatay il merkezinde 1 Musevi Havrası ve buna mensup 25'e yakın **Yahudi** ailenin bulunduğunu, bunların haftalık Cumartesi ibadetlerini rahatça ifa ettiklerini de ifade etmek istiyoruz. Antakya'da nüfusları gittikçe azalan Yahudilerin temsilcisi Şaul Cenudioğlu Yahudilerin, Kudüs'te bulamadığı huzuru Antakya'da bulduklarını söylemektedir. Musevi Cemaati Vakfı'nın başkanlığını yürüten Cenudioğlu, doğma büyüme Antakyalı ve kelimenin tam anlamıyla bir Antakya tutkunu. "Çok yer gezdik biz, çok yer gördük; ama burada gördüğümüz samimiyeti hiçbir yerde bulamadık. Herkes Antakya'yı Kudüs'e benzetir. Halbuki orada herkes

⁵ Bkz. Hatay Kent, Günlük Bağımsız Siyasi Gazete, 28 Eylül 2005, 5.

birbirine kuşkuyla bakıyor. Doğrusu ben Antakya'daki huzuru Kudüs'te göremedim" diyor. Nitekim bir vakitler, daha iyi hayat şartlarına sahip olmak için İsrail'e giden Yahudiler, Şaul Cenudioğlu'nu doğrularcasına Antakya'ya dönmektedir. Ancak İstanbul'a gidişin önü arkası alınamıyor. Bugün Antakya merkezde, Saray Mahallesi ve Vilayetin arka tarafında hepsi de birbiriyle akraba 23 Yahudi aile yaşamaktadır. İskenderun'da ise sadece iki aile kalmıştır. Geçiş törenini bitiren 13 yaşındaki yeni yetmelerin tek hedefi ağabeyleri ve ablaları gibi İstanbul'a gitmek. Bu yolculuk, okumaları, çalışmaları ve eş bulabilmeleri için zorunlu. "Biz burada bekçi gibiyiz, Hatay mozağinin bir parçası eksilmesin dileğiyle yaşıyoruz. Ancak ileride ne olur bilemeyiz." diyen Cenudioğlu, "Yahudiler içe kapanık bir toplum" yargısına da açıklık getiriyor; "Hahamımız çok yaşlı olduğu için Havranın kapısını açamıyoruz. İstanbul'da yetişen yeni haham sene sonuna kadar namazımızı kıldırmak için buraya gelecek. Yoksa semavî bir dinde gizlilik olamaz. Tevrat'ın okunması için on kişinin toplanması gerekir. Bizim namazımızda secde yoktur; yalnızca Allah'ın adı anıldığında eğiliriz" demektedir.⁶

b.d. Hatay'daki Tarihî St. Piyer Kilisesi

St Piyer Kilisesi, Antakya'nın 2 km. kadar doğusunda ve dağ eteğinde, Antakya-Reyhanlı yolu yakınında, önü duvarla kapatılmış doğal bir mağaradır. Şu anda bu kilisenin sabit bir cemaati yoktur ve genellikle sembolik bir fonksiyon icra etmekte, yurt içi ve yurt dışından gelen turistler için bir ziyaret yeri olması yönüyle öne çıkmaktadır.

Hıristiyanlığı yaymak için M.S. 1. yüzyılın ilk yarısında Antakya'ya gelen Saint Pierre'in (Aziz Petrus) adıyla anılan bu kilisenin önü Haçlılar tarafından genişletilerek iki kemer tarafından ön cepheye bağlanmıştır. 9.5 m. genişliğinde, 13 m. uzunluğunda ve 7 m. yüksekliğinde doğal bir mağaradır. Arka duvarın yanında beyaz taşlardan yapılmış bir sunak ve bu sunağın üzerinde bir oyuk bulunmaktadır. Bu oyuğa, 1932 yılında, beyaz mermerden yapılmış Aziz Petrus'un bir heykeli konulmuştur. 1990 yılında da, sunağın arkasına taştan yapılmış bir kürsü yerleştirilmiştir. Sağ tarafta vaftiz için kullanılan bir su yalağı vardır.

Kilise, 1580 yılında Osmanlılar tarafından Ortodokslara verilmiştir. 1856 yılında Fransızlar aracılığı ile Kapuçin rahiplerine teslim edilmiştir. Bu kilise, Papa VI. Paul tarafından 1963 yılında hac yeri olarak ilân edilmiştir. Halen müzeye bağlı bir birim olan kilisede, Katolik Kilisesinin temsilcileri olan ve 1846'dan beri Antakya'da bulunan Kapuçin rahiplerinin, bayram günlerinde, düğün, vaftiz vb. vesilelerle ayin yapma yetkileri vardır. Her yıl 29 Haziran'da Aziz Petrus ve Pavlus Bayramı hem yerel hem ulusal bayram olarak bu kilise mağarada kutlanmaktadır. Bu bayramda Vatikan Büyükelçisi, değişik mezheplerin patrikleri, episkoposları, papazları, vali, müftü, Hıristiyan ve Müslüman halk bu mağara kilise önündeki kutlamalara katılırlar. Tören, İstiklal Marşı ile başlayıp temsilcilerin konuşmaları ve ilahilerle devam eder. Daha sonra kilise içinde ekmek-şarap ayini yapıp kutsal ekmek dağıtılarak tören sona erer.⁷

⁶ Bkz. Ülkü Özel Akagündüz, "Hatay Kardeşliği", Aksiyon Dergisi, Sayı: 564, 26.09.2005.

⁷ Burada, Hatay'daki Hıristiyanlık konusunda araştırmamda kendisinden yararlandığım Yüksek Lisans öğrencim Ali Ekber Türkoğlu'na, ki halen "Geçmişte ve Günümüzde Antakya'da Hıristiyanlık" adlı Yüksek Lisans çalışmasını sürdürmektedir, teşekkür ediyorum.

Antakya'yı Hristiyanlar için bir hac merkezi haline getiren St. Piyer Kilisesi'nin üzerinde bir Vatikan baskısı olduğunu söyleyen Hatay Belediye Başkanı Mehmet Yeloğlu, "Vatikan Büyükelçisi, uzun zamandan beri bizden St. Piyer'i istiyor. Niyetleri Kilise'yi müzelikten kurtararak ibadete açmak. Burada dua edebilirler; ama ibadete açmamız mümkün değil" diyor. Yeloğlu, 29 Haziran 2005'te Hatay'a gelen Suriye Metropololiti'nin de kendisiyle aynı fikirde olduğunu şöyle belirtiyor; "Metropolit, 'Lütfen vermeyin, biz Müslümanların egemenliği altındaki topraklarda şimdiye kadar ibadetimizi huzurla yaptık. Bütün ibadethanelerimizin sahibi Türkiye Cumhuriyeti'dir, öyle de kalmalıdır' dedi."⁸

c. Mersin'de Hristiyanlar

Çalışmamızla doğrudan ilgili olmamasıyla birlikte burada kısaca Mersin'deki Hristiyanlık konusunda da birkaç cümle yazmak gerekir düşüncesindeyiz. Mersin'de Protestanlar, Yehova Şahitleri ve Bahailer dışında 1 Ortodoks, 1 de Katolik Kilisesi bulunmaktadır.

1890'lı yıllarda kurulmuş, resmî olarak da Tomris Nadir ve Mitri Vakfı Kilisesi olarak bilinen Mersin Ortodoks Kilisesinin cemaati genellikle Samandağ kökenli Arap Ortodokslardan oluşmaktadır. 270-280 aile bulunmakta ve bunların 250'si Hatay, diğerleri ise Mersin'in yerel Hristiyanlarıdır. Ayinler ve ayin kitapları tamamen Arapça'dır. 200 civarında cemaatin katıldığı ayin, yazın Pazar günleri 8.30'da başlamakta ve 11.00'e kadar sürmektedir. Ortodoks ayinlerinde org ve çalgı aletine yer verilmez. Kilisede sadece resimler bulunur ve ikonlara nadiren rastlanır veya hiç rastlanmaz. Noel'i 25 Aralık'ta Katolik Kilisesi ile birlikte kutlarlar. 29 Haziran Aziz Petrus ve Aziz Pavlus günü olarak yad edilir. Bunun için yurt içi ve dışından kişiler Antakya ve Tarsus'a gelerek kutlamalara katılırlar.

Mersin şehir merkezindeki Ortodoks Kilisesi, Şam'ın himayesindedir. Silifke'de bugün artık olmayan Kilise ise İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlıdır. Kurallara göre Fener Rum Patriği Mersin'e, Antakya Patriği ise Silifke'ye karışamaz.

Ayinde kırmızı şarap kullanılır. Kadınların bir kısmı tül bent vs. ile örtünmüşlerdir. Kadınlarla erkekler genellikle ayrı ayrı yerlerde ayine katılırlar

Mersin'de 100 kadar Katolik aile bulunmaktadır. Bunların arasında Ermeni, Süryani, Keldani ve hatta Maroniler bulunmaktadır. Cemaatin çoğu doğudan göçüp gelenlerden müteşekkildir.

Türkiye'nin birçok yerinde olduğu gibi Mersin ve çevresindeki misyonerlik hareketini en çok Protestanlar yürütmekte, Katolikler ise eskiye nazaran faaliyetlerini yavaşlatmış görünmektedir.

d. Adana'da Hristiyanlar ve Misyonerlik Faaliyetleri*

⁸ Bkz. Ülkü Özel Akagündüz, "Hatay Kardeşliği", Aksiyon Dergisi, Sayı: 564, 26.09.2005.

* Bu metin, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ile Diyanet İşleri Başkanlığı işbirliğinde 15-17 Nisan 2005 tarihleri arasında Çanakkale'de düzenlenen "Türk Dünyasında Misyonerlik" konulu sempozyumda "Adana'da Kiliseler ve Hristiyanlaşma Olgusu" adıyla bildiri olarak sunulmuş, daha sonra tekrar gözden geçirilerek düzeltmeler yapılmıştır.

d.a. Genel Olarak Tarihte ve Günümüzde Adana

Konumuza girmeden önce Adana'nın tarihi geçmişine ve güncel durumuna kısaca temas etmenin yararlı olacağını düşünüyoruz.

Adana, antik Kilikya Bölgesi'nin en önemli şehirlerinden birisidir. Hititler'den Osmanlı'ya kadar gelmiş geçmiş birçok medeniyetin beşiği olmuştur. Adımı, Yunan mitolojisine göre, Gök Tanrısı Uranus'un oğlu Adanus'tan aldığı, ileri sürülen görüşlerden biridir. Şehir, Toroslar'dan doğan, ovada geniş kıvrımlar yaparak Akdeniz'e dökülen Seyhan (Sarus) nehrinin kıyılarında kurulmuştur. Adana'nın merkezinde bulunan Tepebağ Höyüğü, insanoğlunun yerleşik hayata geçtiği Neolitik döneme aittir ve tarihi M.Ö. 6000'lere kadar dayanan dünyanın en eski yerleşim birimlerinden birisidir.

Adana Milattan önceki yüzyıllarda sırasıyla Kiznuwatta Krallığı, Hititler, Asurlular, İranlılar, Makedonyalılar ve Selekiler'in eline geçmiştir. M.Ö. 1. yüzyılda bölgede eyalet valisi olarak görev yapan ünlü hatip Çiçeron zamanında Roma İmparatorluğu'nun hakimiyeti altına giren Adana, Doğu Roma'nın en büyük ticaret merkezi olmuştur. M.S. 260'da Sasaniler'in, M.S. 4. yüzyılda Bizanslılar'ın, 8. yüzyılda Abbasiler'in, 10. yüzyılda yine Bizanslılar'ın, 11. yüzyılda Selçuklular'ın, 12. yüzyılda Ermeniler'in, 14. yüzyılda da Memlûklular'ın eline geçerek tamamen Türkler'in olmuştur.

Türk Memlûk Devleti zamanında, Orta Asya'dan Çukurova'ya gelen Türkler, bu verimli ve sulak topraklar üzerine yepyeni bir medeniyet kurulmasına öncülük etmişlerdir. Adana'da 1352 yılında kurulan Ramazanoğlu Beyliği 1517 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihte Mısır seferine giden Yavuz Sultan Selim, Adana'yı Osmanlı İmparatorluğu'na bağlamıştır. 1535 yılında Doğu seferine çıkan Kanuni Sultan Süleyman'a, 1638'de Bağdat seferine çıkan IV. Murat'a, 1833'de Osmanlı Devleti'ne başkaldıran Mısır valisinin oğlu İbrahim Paşa'ya ve ordusuna ev sahipliği yapmıştır.

Bilindiği gibi, I. Dünya Savaşı'nın bitiş tarihi olan 1918'de Türkler için yeni bir mücadele başlamıştır. 31 Ekim 1918'de Adana'ya gelerek Alman Mareşali Liman Von Sanders'den Yıldırım Orduları Komutanlığı'nı devralan Mustafa Kemal; "*Savaş müttefikler için bitmiş olabilir, ama bizi ilgilendiren savaş, kendi istikbalimizin savaşı, ancak şimdi başlıyor*" diyerek Adana'da Kurtuluş Savaşı'nın ilk işaretini vermiştir. Bu sırada düşman kuvvetleri Adana ve yöresini işgal etmeye başlamışlardır. Amaçları ise, Avrupa devletlerine destek veren bir Ermeni devleti kurmaktır. 1918-1919 yıllarında, işgalciler Adana'da zulüm ve işkence uygulamışlar, bu baskılara dayanamayan Adanalılar örgütlenerek "Kilikya Milli Kuvvetler Teşkilâtı"nı kurmuşlardır.

05 Ağustos 1920'de Mustafa Kemal, Fevzi Çakmak ve milletvekilleri Pozantı'ya gelerek burayı il merkezi haline getirmişler ve Pozantı Kongresini yapmışlardır. Aynı yılın Kasım ayında Fransızlar yenilgiye uğratılmış ve Fransız Hükûmeti TBMM Hükûmeti'ni resmen tanımıştır. 20 Ekim 1921'de Fransızlar'la "Ankara Antlaşması" imzalanmış ve bu antlaşmaya uygun olarak 05 Ocak 1922'de Fransızlar Çukurova'dan tamamen ayrılmışlardır. Bu tarihten itibaren il merkezi tekrar Adana'ya taşınmıştır.⁹

⁹ Bkz. Besim Darkot, "Adana", İslâm Ansiklopedisi, C.I, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1993, 127-129; Sargon Erdem, "Adana", İslâm Ansiklopedisi, C.I, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1988, 348-349;

22.10.2000 tarihinde yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre Adana'nın toplam nüfusu 1.849.878 olmuştur. Büyükşehir nüfusu 1.303.082'lere çıkmıştır. Nüfusun 1.397.853'ü şehirde, 451.625'i köylerde yaşamaktadır. Toplam nüfusun %76.31'inin Seyhan ve Yüreğir ilçelerinden oluşan il merkezinde yaşadığı tespit edilmiştir.¹⁰

Rakımı 23 m. olan Adana'nın denize olan kıyısı yaklaşık 160 km'dir. 13 ilçe, 53 belediye ve 468 köyü bulunmaktadır.

Son yıllardaki yoğun göç Adana'nın nüfus yapısını değiştirmiştir. Geçmişteki terör nedeniyle evini-çarkını, yurdunu terk etmek zorunda kalan Güneydoğulu vatandaşlarımız Adana'yı ilk durak olarak kullanmaktadırlar. Yörelereinden yoksulluk içerisinde gelen, vasıfsız ve sermayesiz insanlar, kentin kenarlarına yerleştiler. Adana'nın güneyinde, doğusunda ve batısında gettolar oluştu. Birbirlerinden yürüme adımlarıyla 20 dakikalık mesafede yaşayan insanlar arasında, âdeta 50 yıllık gelişmişlik farkları ortaya çıktı.¹¹ Adana'daki işsizlik oranı resmî rakamlara göre % 15'tir. Ancak bunun % 20 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'deki işsizlik oranının ortalama %10 olduğu da hatırlanmalıdır.

Adana'nın nüfus yapısı açısından diğer illerden farklı bazı özellikleri vardır. Bunlardan en önemlisi de Arap Alevileri denilen Nusayri vatandaşlarımızın Adana'da yoğun olarak bulunmalarıdır. Diğer yandan Doğu ve Güneydoğu'dan göç eden vatandaşlarımız da çok sayıdadır. Ayrıca Adana, özellikle yaz mevsimlerinde olmak üzere Türkiye'nin birçok bölgesinden geçici işçi almakta, İncirlik Amerikan Üssü'ndeki askerler de şehrin ekonomisine katkıda bulunmakla birlikte bunun farklı sosyal ve kültürel yansımaları olmaktadır.

Adana, Türkiye'nin beşinci büyük şehri olması, coğrafi konum itibariyle Hıristiyanlarca önem atfedilen Antakya ile Tarsus'un arasında bulunması, Amerikan İncirlik Üssü'nü barındırması vb. sebeplerden dolayı değişik basın yayın organlarında adı misyonerlik çalışmalarıyla birlikte sık sık anılan bir ilimizdir. Bu çerçevede yaklaşık olarak dört ay süren ve şürmekte olan alan araştırmamız sonucunda çok önemli bilgilere ulaştığımızı söyleyebiliriz. Şimdi, Adana'daki araştırmamıza konu olan kiliseleri ve diğer gayrimüslim toplulukları sırasıyla incelemeyi düşünüyoruz.

d.b. Adana'daki Kiliseler ve Diğer Müslüman Olmayan Gruplar

Halihazırda Adana'da 1 Katolik, 6 Protestan Kilise, İncirlik Üssü'nde sadece Amerikan askerlerine mahsus 1 Protestan Kilise, Yehova Şahitleri İbadethanesi, 1 Bahaî Mahfili ve 1 Musevi Sinagogu bulunmaktadır. Resmi kayıtlarda yer almayan, hem halk arasında hem de entelektüeller arasında birçok "ev kilisesi"nin varlığından söz edilmesine ve bu olgu yaygın bir kanaat olarak zikredilmesine rağmen biz, araştırmalarımız boyunca bunları bizzat görme imkânı bulamadık. Bununla birlikte ev kilisesi tabir olunan, birkaç kişinin bir araya gelmesinden oluşan cemaatlerin varlığını gösterecek ipuçlarına ulaştık. Bunlara aşağıda yeri geldiğinde temas edeceğiz.

Yusuf Halaçoğlu, "Adana", İslâm Ansiklopedisi, C.I, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1988, 349-353; "Adana", T.C. Adana Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

¹⁰ http://adana.gov.tr/genel_bilgiler/genel_bilgiler.htm

¹¹ <http://www.sabah.com.tr/2004/03/05/yaz08-10-113.html>

Çalışmalarımız esnasında ulaştığımız bilgileri hem resmî makamlardan hem yukarıda anılan toplulukların önderlerinden hem de üyelerinden yüz yüze görüşmeler yoluyla elde ettik. Araştırmamız esnasında gözlem, soru-cevap ve karşılaştırma yöntemlerini uyguladık ve olabildiğince tarafsız davranmaya, bununla birlikte elde ettiğimiz veriler çerçevesinde yorumlar yapmaya çalıştık. Bu anlamda bize bilgi veren bazı kişiler çalışmamızda isimlerinin zikredilmesini istemedikleri için biz de bunları burada anmadık.

Resmî makamlarda da kayıtları bulunan ve bizim de tespit ettiğimiz Adana'daki Müslüman olmayan dinî cemaatlere ait organizasyonları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Katolik Kilisesi/Bebekli Kilise,
2. Adana Protestan Topluluğu,
3. Kurtuluş Kilisesi Vakfı İbadethanesi,
4. Yabancı Protestan Grubu (International Protestan Topluluğu),
5. Türk Protestan Cemaati (Baptist Kilise),
6. Adana Yeni Havariler Cemaati (New Apostolic Church) İbadethanesi,
7. Adana Kilikya Ev Topluluğu*,
8. İncirlik Amerikan Üssü'ndeki Kilise,
9. Musevi Sinagogu,
10. Yehova Şahitleri İbadethanesi,
11. Bahailer Ruhani Mahfili.

Bu arada Adana şehir merkezinde bulunan Asri Mezarlık'ta Hristiyan ve Yahudilere ait mezarlıklar da yer almaktadır. Son zamanlarda bize ulaşan bilgilere göre Adana'nın Saimbeyli ilçesinde bir kilise açma çalışmalarına başlanmış ve Osmaniye'nin Düziçi ilçesinde ise birkaç ay önce 10 kişiye yakın üyesi olan bir Yehova Şahitleri İbadethanesi faaliyete geçmiştir. Biz bu çalışmamızda sadece Adana il merkezini esas aldığımız için burada ayrıntılara girmek istemiyoruz.

Araştırmamız boyunca Adana Kurtuluş Kilisesi'nin ayinine 2, Adana Protestan Topluluğu'nun ayinine 4, Yabancı Protestan Grubu (International Protestan Topluluğu)'nun ayinine 2, Adana Havariler Cemaatinin ayinine 2, Katolik Kilisesi (Bebekli Kilise)'nin ayinine 2, Yehova Şahitlerinin ayinine ise 5 defa katıldık. Adana Kilikya Ev Topluluğu ile İncirlik Amerikan Üssü'ndeki Kiliselere gitme imkânı elde edemedik. Bu arada Adana Kilikya Ev Topluluğu bir "ev kilisesi" olduğu için ayinlerine katılmadığımız gibi yerini de tespit edemedik. Ayrıca tanıştığımız Hristiyanlar böyle bir kiliseden haberdar olmadıklarını söyledikleri gibi bu kilise resmî kayıtlarda da görülmemektedir.

Bunun dışında Adana'da Protestanlara ait "Shema Radyo", "Şefkat Eli Derneği", 2002 yılında açılan "Bible Bookstore" (İncil Kitabevi) ve İstanbul'daki Kitab-ı Mukaddes Şirketi'nin bir şubesi olan "Söz Kitabevi" de Hristiyan kuruluşlar olarak yayın ve çalışma yapmaktadırlar. Diğer taraftan yakın zamanlarda www.mavikilise.com adlı bir internet sitesi de faaliyete geçmiştir. Ayrıca ibadet amacıyla faaliyet göstermeyen fakat yabancı ve yerli Hristiyan bireylere ait işyerleri, eğitim kurumları vb. bulunmaktadır.

---

* Adana Kilikya Ev Topluluğu resmî kayıtlarda bulunmamaktadır.

“Shema” kelimesi İbranice olup “Dinle” anlamına gelmektedir. Tensiye kitabının 6:4’deki “*Dinle, ey İsrail: Allahınız Rab bir olan Rab’dir*” mesajındaki “Dinle”den esinlendiklerini ifade etmektedirler. Adana FM 98.00 frekansında yayın yapan radyonun yayınları genellikle İngilizce müzik şeklinde olmakla birlikte zaman zaman yine İngilizce ilahilere de yer vermektedir. “Sevginin ve esenliğin sesi”, “Yaşamın ritmini radyo Shema’da yakalayın” şeklinde Türkçe anonslar da yapılmakta, günün belli saatlerinde İngilizce ders programları da yayınlanmaktadır. Son zamanlarda Kitabı Mukaddes’ten de kısa metinler okunmakta, bunun ilerleyen günlerde artacağı söylenmektedir.

“Şefkat Eli Derneği” 2004 yılının sonlarına doğru faaliyete geçmiştir. Dernek özellikle dinî günlerde ve Noel’de olmak üzere muhtaç insanlara yardım etmektedir. Değişik ihtiyaç maddelerini içeren 20-30 milyonluk paketler hazırlamakta ve bunları Adana’nın yoksul mahallelerinde dağıtmaktadırlar. Bu paketleri üyelerinden ve kiliselere giden inanılardan topladıklarını ifade etmektedirler.

Bütün bu kuruluşlar Protestan kiliselerine bağlı olarak çalışmaktadırlar. Katolik ve Ortodoksların buna benzer faaliyet ve kuruluşları bulunmamaktadır. Adana’da Ortodoks Hıristiyanlığa ait herhangi bir kuruluş olmadığı gibi Ortodoks Hıristiyan da bulunmamaktadır. Bununla birlikte, özellikle Türkiye’nin Doğu bölgesinden gelen geleneksel olarak Ortodoks ve Katolik mezhebe mensup Süryani, Keldani, Nasturi, Ermeni vb. inanç grupları önceleri Katolik Kilisesi’nde toplanırken son birkaç yıldır artık Protestan kiliselere yönelmektedirler.

Bu genel bilgi ve değerlendirmelerden sonra Adana’da tespit ettiğimiz kilise, ibadethane ve mahfilleri ayrı ayrı incelemeye geçmek istiyoruz.

1. Bebekli Kilise/Katolik Kilisesi

Araştırmamızın bu dört aylık süresi daha çok Adana’daki Protestanlık hareketine yönelik olmuştur. Doğrusu Adana’daki tek tarihi kilise olan Katolik Bebekli* Kilisesi ile olan bağlantımız 1997’li yıllardan beri devam etmekte idi. Şu anda İstanbul’da bir okulda öğretmenlik yapmakta olan İtalyan asıllı Peder Felice Suriano’yu zaman zaman Dinler Tarihi kapsamı içerisinde bulunan Hıristiyanlık konusunu anlatmak üzere İlahiyat Fakültesi’ne davet etmiştik.

Araştırmamızın sonucunda gördük ki, Adana’da bir Hıristiyanlaşma olgusundan ziyade Protestanlaşma gerçeği vardır. Çünkü son üç dört yıldır yoğun bir Protestanlaş(tır)ma hareketi görülmekte ve bundan Katolik Kilisesi de büyük ölçü de rahatsızlık duymakta, Katolik cemaat bu gelişmenin sağlıklı olmadığını ifade etmektedir. Birkaç yıl öncesine kadar Adana’daki yerli ve dışarıdan göç yoluyla gelmiş olan Hıristiyanlar, Katolik Kilisesi’nde ibadetlerini icra ederken ve Katolik vaftizi olurken şu anda durum tamamen tersi bir istikamette seyretmekte, önceden vaftiz olan

---

* Roma’ya bağlı Adana’daki Katolik Kilisesi’nin halk arasında Bebekli Kilise olarak adlandırılmasının iki sebebi vardır: Birincisi kilisenin ön cephesinin üzerinde bulunan Meryem Ana heykelinin uzaktan bakıldığında bir bebeği andırması, ikincisi ise, çocuğu olmayan bir kadının kilisede Meryem Ana’ya yalvarması sonucunda bir bebeğe kavuşması. Bebekli Kilise 1881 yılında kurulmuş olup yanında 2 okul, bir hastane ve yetimhane mevcuttu. Ancak bunlar daha sonra kapatılmıştır. Kilise değişik zamanlarda yangın, deprem vb. nedenlerle hasara uğramış ve onarımlar görmüştür.

Hıristiyanlar Protestanlığa yönelmektedirler. Esasen bu değişimin hem Katolik teolojiden ve hem de Katolik Kilisesi yetkililerinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bizim de ziyaretlerimiz esnasında gördüğümüz gibi Katolik Kilise'nin ayinleri belli bazı katı kural ve şekillere bağlı olup resmî bir seremoniyi de gerektirmektedir. Bu yüzden insanlar genellikle ilk önceleri Katolik Kilisesi'ne gelseler de daha sonra Protestan ayinlere katıldıklarında aradaki farkı görmekteyler. Herhangi bir şekle ve seremoniye bağlı olmayan Protestan ayinleri insanlara daha cazip ve kolay gelmektedir. Diğer yandan Katolik Kilisesi yetkilileri de son yıllarda Adana'da görülen Hıristiyanlaşma / Protestanlaşmanın samimi bir gelişme olmadığını ifade ederek kapılarını herkese açmamaktadırlar.¹² Ancak bunun ötesinde Meksika, Güney Kore, Afrika vb. yerlerde insanların Protestanlaştırılmaları dikkate alındığında Katoliklik'ten dönüşlerin sadece teolojik olmadığı anlaşılmaktadır.

Gerçekten de Adana'da bulunan en önemli tarihî kilise olan Bebekli Kilisesi (1881'de kurulmuş ve doğrudan Vatikan'a bağlıdır) son birkaç yıla kadar her mezhepten (Keldani, Süryani, Ermeni, Nesturi, Protestan, Ortodoks vb.) Hıristiyan'ın ayin için toplandıkları tek ibadethane idi. Peder Felice'nin 2000 yılındaki beyanına göre bunların çoğu bir süre Adana'da kaldıktan sonra İstanbul veya Avrupa ülkelerine gitmek için bekleyen insanlardı. Yine Peder Felice'nin ifadesine bakılırsa Adana'daki bu Hıristiyanların toplam sayısı 1000 civarında idi. 1998'li yıllardaki ziyaretlerimizde 200 kişiye yakın kişi ayinlere katılırken, en son katıldığımız Şubat 2005 ayininde sadece 50 civarında kişi görebildik. Bu da daha önceki tek sığınakları olan Katolik Kilisesi'nin büyük ölçüde üye kaybına uğradığını göstermektedir. Nitekim az önce de temas ettiğimiz üzere, şu anda Protestan Kiliselerinin birçok önder / pastörleri ve hatta cemaatleri daha önce Katolik Kilisesi'nde vaftiz olmuşlardır.

Halihazırdaki Katolik Kilisesi'nde Roma tarafından atanmış Polonya asıllı bir peder ve yardımcısı görevlidir. Kilise Pazar günleri dışarıdan da duyulan çan sesleriyle ayine davet etmektedir. Saat 11:00'de başlayan ayinler 12:30'a kadar sürmektedir. 4-5 yıl önceki ziyaretlerimizde yabancıların da katılımıyla orglar ve müzik eşliğinde kalabalık bir seremoni gerçekleştirmelerine karşın artık müzik ve orglar kalmadığı gibi, hemen hemen yabancı uyruklu kişilere de rastlanmamaktadır. Ayinler sessiz, sönük ve heyecansız geçmekte, ziyaretçiler bazen ayinleri bölmektedir.

Kilise'nin iç dekorasyonu Protestan kiliselerden tamamen farklıdır. Altar yerinde ve duvarlarda çok sayıda ikon, resim ve çarpmış İsa'lı haçlar her tarafı süslemekte, adak yeri ve günah çıkarma mekanları bulunmaktadır. Kilise'nin bir tarafında Papa'lığı temsil eden bayrak ve diğer tarafında ise büyükçe bir Türk bayrağı asılıdır. Peder ve yardımcısı ayin esnasında sembolik ifadeleri olan özel işaretli ve haçlı elbiselerini giymekte, ayinleri idare ederken kurallara bağlı bir seremoni gerçekleştirmektedirler.

2. Adana Protestan Topluluğu

¹² Önceki yıllarda Adana'da bulunan Katolik Kilisesi üzerine biri Yüksek Lisans semineri (Adana Merkez Bebekli Kilise Üzerine Bir Araştırma, Hazırlayan: Sedat Altunkanat, Adana 2001), diğeri de bitirme tezi (Adana Merkez Bebekli Kilise Üzerine Bir Araştırma, Hazırlayan: Bilal Beke, Adana 2000) olmak üzere iki çalışma yaptırılmıştır.

Adana Protestan Topluluğu'nun Pastörü veya İhtiyarı ticaretle uğraştığını söyleyen Meksika'lı Humberto Coello'dur. Eşi de Meksika'lı olan pastör 27 yaşlarına kadar kendisinin de Katolik olduğunu ve Katolik teolojisinin ve ayin usulünün soğukluğundan, iticiliğinden ve anlaşılmazlığından dolayı yaşadığı 10 yılı yakın bir ateistlik döneminden sonra Protestanlığa geçtiğini ifade etmiştir. Coello'lar özellikle Adana ve Antakya'daki Hıristiyanlaştırma faaliyetlerinden sorumludurlar. Coello, aynı zamanda Adana'da İmanuel Toys Bilgi Teknolojisi Limited Şirketi'nin sahibidir ve anaokullarına ve özel engelliler eğitim okullarına oyuncak satmaktadır.

Bu kilise mensupları ayinlerini Pazar günleri saat 14.00'den 16.00'ya kadar gerçekleştirmektedirler. Ayinlerini öğleden sonra gerçekleştirmelerinin sebebi olarak, cemaat üyelerinin Pazar sabahlarını evlerinde aileleriyle ilgilenerek geçirmeleri gösterilmektedir.

Bu kilisede ayinler bir tiyatro gösterisi veya müzikal bir grubu andırır tarzda icra edilmekte, gitarlar ve orglar eşliğinde ilahiler söylenmekte, asıl dua bölümünde ise çocuklar başka bir odaya alınmakta ve yetişkinler Kitab-ı Mukaddes'ten pasajlar okumaktadırlar. Sık sık "Amin", "Halleluya"¹³ nidaları eşliğinde heyecanlı bir görüntü sergilemektedirler. Değişik vesilelerle, örneğin işi olmayanlar ve iş bulanlar için cemaat üyeleri bir halka oluşturarak, ellerini bir birinin omzuna atarak ve gözlerini kapatarak hep birlikte içten dualarda bulunmaktadır.

Ayinlerden sonra insanların toplanıp sohbet edebilecekleri, çay-kahve içebilecekleri, istediklerinde okuyabilecekleri kitapların bulunduğu küçük bir salon yer almaktadır. Bu salonda bedava kitap, broşür, CD ve kasetler sergilenmekte, ziyaretçiler de bunlardan edinebilmektedir.

Kanaatimize göre bu kiliseye devam eden Türkiye Cumhuriyeti uyruklu vatandaşlar genellikle eskiden beri Anadolu'da yaşayan Keldani, Süryani ve Ermeni vatandaşlardan oluşmaktadır. Bununla birlikte birkaç Kore'li, Meksika'lı ve Amerikan vatandaşı da bulunmaktadır.

Bu kilise, ekme-kahve ayininde şarap yerine vişne suyu vb. içecekler sunmaktadır. Onlara göre Kutsal Kitap'taki şaraptan kastedilen sarhoş edici şeyler değildir. Bu yüzden bu tip içeceklerin şarap olarak sunulmasında bir beis yoktur. Zaten bilindiği gibi Protestanlara göre ekme-kahve ayinindeki ekme ve şarap sadece bir sembolden ibarettir.

3. Adana Kurtuluş Kilisesi

Adana'da kurulan ilk Protestan kiliselerinden biri olan Kurtuluş Kilisesi'nin pastörü Vedat Özer, İmam-Hatip Lisesi orta kısım ve Ticaret Lisesi'nden mezun olmuştur. Pastörün eşi Güney Kore'lidir. Katıldığımız ayinlerde görebildiğimiz kadarıyla topluluğun 50-60 üyesi hazır bulunmakta, bunların üçte ikisini T.C. uyruklu vatandaşlarımız, diğer kısmını ise Güney Kore'li, Amerika'lı vb. yabancılar oluşturmaktadır. Kanaatimize göre topluluğun Türk uyruklu üyelerinin çoğunluğunu Nusayrı ve Doğu ve Güneydoğu'lu vatandaşlarımız teşkil etmektedir. Ayinlere zaman zaman Adana dışından Van, Kahramanmaraş, Saimbeyli, Antakya, Tarsus gibi

¹³ İbrance bir kelime olan Halleluya "Övgüler sunun Rabb'e" (Mezmurlar, 111:1) anlamına gelmekte ve ayinlerde sık sık tekrar edilmektedir.

yerlerden de katılımlar olmaktadır. Bu kilisede ayinler Pazar günleri sabah saat 10:00'da başlamakta ve 12:00'ye kadar devam etmektedir. Ayinler Türkçe icra edilmekte, gitar, org vb. çalgı aletleri eşliğinde ilahiler söylenmektedir. İlahiler genellikle İsa, İsa'nın geri gelişi, sevgi, barış, günahkârlık gibi konularda yoğunlaşmakta ve slayt eşliğinde cemaat bunları tekrarlamakta, bu ilahiler esnasında hazır bulunanlar herhangi bir seremoniye tabi olmaksızın istedikleri gibi hareket etmektedirler. Yaklaşık 1 saate yakın devam eden bu bölüme çocuk yaşta kişiler de katılabilmektedir. Daha sonraki bölüm ise Kutsal Kitap'tan değişik pasajların okunup yorumlandığı, vaaz ve dua edildiği, yetişkinlere özgü bölümdür. Eski ve Yeni Ahit'ten ve bilhassa Mezmurlar'dan pasajların okunduğu bu bölümde dedikodunun, yalancılığın vb. yerildiği, iyi ahlâkın övüldüğü vaazlar yer almaktadır.

Ayinler esnasında her hafta "tanıklık/shahitlik" adı verilen ve kişilerin nasıl Hıristiyan (Protestan) olduklarını anlattıkları hatıralar cemaatle paylaşılmaktadır. Görebildiğimiz kadarıyla cemaatin üyeleri din değiştirme olgusunu çoğunlukla gördükleri bir rüyaya -ki özellikle rüyalarda İsa görülmektedir- bağlamaktadır. Erkek ve kadın üyelerin sayısı genellikle birbirine eşit orandadır.

Ayinlerde sık sık "Halleluya" şeklinde sesler yükselmekte, cemaat bazen gözlerini kapatarak, ellerini kaldırıp sağa sola doğru hareket ettirerek, içlerinden geldiği şekilde dualar ederek deşarj olmaktadır.

4. Yabancı Protestan Grubu (International Protestan Topluluğu)

Topluluğun İhtiyarı bir Amerikalı olan Fred Sistler'dir. Bu topluluk ağırlıklı olarak yabancılardan (Amerikan, İngiliz, Kore'li) oluşmakta ve Adana'dan başka yerlere yerleşecek yabancı uyruklu kişilere yol gösterme ve yardımcı olma, onları hazırlama, Adana'daki yabancılara Tanrı sözünü ulaştırmayı amaçlamaktadır. Topluluğun ayine katılan üyelerinin sayısı 70 ile 90 kişi arasında değişmektedir.

Kilise içi etkinliklerin yanında müjdeleme amaçlı kukla gösterileri yapılmakta, değişik etkinlikler düzenlenmektedirler. Bu topluluğun Türkçe ve İngilizce küçük broşürler şeklinde dağıttığı tanıtımda kukla gösterileri ile ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir: "Kuklaları nerede kullanabiliriz? a) İbadet toplantılarında: İbadeti tanıtmak ve anlamını açıklamak için. İnsanların tapınmanın konusuna odaklaşmalarına yardımcı olurlar. b) Büyük tartışma başlatıcıları: İki kukla, bir Hıristiyan ve bir Müslüman bir tartışma başlatırlar. Onlar sorunu çözmezler, ancak karşılıklı konuşma için bir ortam yaratırlar. c) Çocuk Kampları: Türkiye'deki çocuk yaz kamplarında hem ruhsal gerçekleri aktarmak hem de eğlence için. d) Diğer yerler: Başka topluluklar bir tapınma grubunun parçası olarak bizim kuklaların gelip gösteri sunmasını isterler".

Ayinlerini Pazar günleri saat 11.00 12.30 arasında gerçekleştiren topluluk haftanın diğer günlerinde değişik gruplar şeklinde İncil dersleri vermekte, erkek ve kadınlara yönelik faaliyetler göstermektedirler. Pazar günleri yapılan ayinler ilk önce yarım saat süren ilahilerle başlamakta, ilahiler İngilizce ve Türkçe söylenmekte, bu kısma çocuklar da katılabilmektedirler. Daha sonraki 1 saat boyunca Kitab-ı

Mukaddes'ten bölümler yine Türkçe-İngilizce olarak okunmakta, vaaz verilmekte* insanlar içten bazı dualarda bulunmaktadır. Yüksek tansiyonu olanlar, cemaatten bazılarının askerdeki çocukları veya Türkiye'nin değişik yerlerinde zor durumda bulunan "kardeş kiliseler" vb. için dua edilmektedir.

Bu topluluk içerisinde bulunan az sayıdaki Türkiye Cumhuriyeti uyruklu vatandaşların bir kısmı üniversite öğrencisi olup İngilizce öğrenme, pratik yapma gibi sebeplerden dolayı kiliseyle tanışmışlardır. Adana'nın merkezî bir yerinde bulunan kilisenin üniversite öğrencileri ve üniversiteye hazırlanan gençler tarafından ziyaret edildiği dikkat çekmektedir. Son zamanlarda basın yayında misyonerliğin içyüzü ile ilgili yapılan yayınlardan dolayı biraz tedirgin oldukları gözlenen topluluk bazı kısıtlamalar getirmeye başlamıştır. Nitekim 27.02.2005 Pazar günü yapılan ayinin girişinde; "Sayın ziyaretçi, Adana Uluslar arası Topluluğu'nu ziyaret ettiğiniz için teşekkür ederiz. Tapınmamız saat 11:00'de başlamakta ve genelde 12:30'da bitmektedir. Sadece binamızı gezmek istiyorsanız sizden 12:30'da gelmenizi rica ediyoruz. O saatte size binayı gezdirecek birileri mutlaka olacaktır. Tapınmamıza katılmak istiyorsanız sizden ricanız, tapınmanın bitimine kadar kalmanızdır. Böylece tapınmamız bölünmemiş olur veya sadece ilahi bölümünün sonuna kadar kalıp çocuklar kendi dersleri için çıktıklarında onlarla çıkabilirsiniz. 18 yaşından küçük ziyaretçilerimiz MUTLAKA doğum tarihini belirten bir kimlik kartı göstermelidirler. Onlar ancak velilerin eşliğinde veya velilerin yazılı izniyle katılabilirler. Tapınmamıza olan ilginiz için tekrar teşekkür ederiz" şeklinde bir el ilânı dağıtılmıştır.

Ayinin bitiminde insanlar birkaç masanın yer aldığı başka bir odada sohbet etmekte, çay ve kahve içmektedirler. Kilisenin girişinde genellikle İngilizce olmak üzere Hıristiyanlıkla ilgili kitaplar sergilenmekte, isteyenler bunlardan alabilmektedirler.

5. Adana Türk Protestan Cemaati (Adana Baptist Kilise)

Adana'da şu anda Türk Protestan Cemaati'ne (Baptist Kilise) ait belli bir kilise yoktur. Ayrıca bu topluluğun pastörü kendilerinin "karizmatik"*** bir kilise

---

* Önceden hazırlanarak verilen vaazların Türkçe kısmı bazen karşılaştırma metodunu da içermektedir. Örneğin bizzat katıldığımız bir ayinde İsa Mesih'in geri gelişi işlenirken vaiz, Müslümanların da aynı beklenti içerisinde olduklarını ve hatta zaman zaman kendisini Mesih ilân edenlere de rastlandığını ifade ederek bunlara örnek olarak Hasan Mezarıcı ve Mehmet Ali Ağca'yı göstermiştir.

*** "Charisma"; inayet, ihsan, tanrı vergisi, mevhibe; "Charismatic" ise, *tanrı vergisi olan* anlamına gelmektedir. Pentekost ve Karizmatik kiliselerde Rabbin Sofrası, Vaftiz, Ruh'ta Vaftiz ve Ruh'un özel armağanları unsurları bulunmaktadır. Pentekostlar ve Karizmatikler Ruh'ta vaftiz olayını suyla vaftiz sakramentinden ayırdıklarından ve Ruh'un armağanlarını şart koştuklarından dört sakramentin varlığından söz ettikleri de söylenebilir. Bkz. <http://www.hristiyan.net/vaazlar/izmir/kurtulusbm.htm>;

Genellikle Karizmatik Kiliseler daha çok bağımsız hareket ederler, bir mezhebe veya isme daha az bağlı olurlar, ruhsal keşfe önem verirler ve yerleşik geleneği az önemserler. Bkz. What is a charismatic church, <http://www.victorious.org/chur46.htm>;

Karizmatik Kilise mensubu ayininde ruhsal vaftize önem verir ve kutsal ruhtan gelen ilhamı önemser. Bu ise dinamik bir hareket kazandırır. Çağdaş müzik kullanırlar, İncil okurlar, vaaz eder ve komünyon yaparlar. Bkz. <http://www.churchholymartyrs.org/>

1996 rakamlarına göre bütün dünyada 400 milyon Karizmatik Kilise mensubu bulunmakta ve 1906'da bu rakam %1'in altında iken günümüzde %25'tir. 2000 yılında bu sayının %30 olduğu tahmin edilmektedir. Bu

olmadıklarını, dolayısıyla da ibadetlerini belli bir yerde yapmadıklarını, küçük gruplar halinde değişik evlerde icra ettiklerini, bu yüzden cemaatin dışarıdan gelen yabancılardan (Hıristiyan olmayanlardan) rahatsız olduğunu ve ayinlere “konsantr olamadığını” ifade etmiştir. Bu yüzden bize ayinlerine katılma imkânı verilmedi. Bununla birlikte Adana Baptist Church’ün Reverend’inin (Pastörü) 12 Aralık 2004 tarihinde Adana’nın önemli otellerinden biri olan Seyhan Oteli’nde verdiği Noel Bayramı Kutlaması’na katılma fırsatı bulduk. Saat 13.00’de başlayan yemekli kutlama saat 17.30’a kadar sürmüştür. Burada ifade edildiğine ve bizim de gözlemlerimize göre toplantıya 500 kişiden fazla katılım olmuştur. Bunların yaklaşık olarak yarısı Amerikan İncirlik Üssü’nden ve yurt dışından gelen diğer konuklardan oluşurken, kalan yarısı bizim vatandaşlarımızdan müteşekkil idi. Ancak bu kutlamaya Adana’daki Yabancı Protestan Grubu (International Protestan Topluluğu) dışındaki diğer Katolik ve Protestan cemaatlerden hiç kimse davet edilmemiştir. Zaman zaman İngilizce ilahilerin (*Jesus is coming, yes I know...*) okunduğu, duaların edildiği, 10 yaşından küçük çocuklara yaşlarına göre değişik hediyelerin dağıtıldığı kutlamada İncirlik Üssü’ndeki kilisenin Chaplain’i ve değişik kişiler konuşmalar yapmışlardır. Topluluğun Türk Pastörü’nün (Naim Akşam) İngilizce olarak yaptığı konuşmadan, Adana’ya 20-25 yıldır düzenli olarak yabancı misyoner grupların geldiği anlaşılmaktadır. Konuşma ve dualarda hizmeti geçeniye teşekkür edilmiş, Irak’taki Amerikan askerlerinin başarı sağlamaları için İsa’ya dua edilmiştir. Kutlamaya katılan yabancı uyruklarının çoğunluğu Güney Afrikalı, Kore’li ve Amerikan vatandaşlarından oluşmaktaydı. Ayine katılan yerel vatandaşlarımızın Hıristiyan olup olmadığı konusunda gerçekçi bir bilgiye ulaşamadık. Ancak muhalif kilise yetkililerinin ifadelerine bakılırsa bunların çoğu Hıristiyan değildir ve sadece davete katılmışlardır.

6. Adana Yeni Havariler Cemaati (New Apostolic Church)

Adana Yeni Havariler Cemaati, Adana’daki kiliseler içerisinde üye sayısı en az olanıdır ve bu rakam diyakon Ercan Tuncay’ın ifadesine göre 15-20 kişi arasındadır. Bizim 25.02.2005 Cuma akşamı katıldığımız ayinde toplananların sayısı 10 civarındaydı. Bu cemaat mensupları yeterli sayıyı devamlı sağlayamadıkları için ayinlerinde aksamalar olmaktadır. Cemaatin İncil Vaizi adı verilen sorumlusu Mıdyat Süryanileri’nden olup Antakya’da ikamet etmekte ve zaman zaman Adana’ya gelerek ayinleri icra etmektedir. Cemaat su vaftizi yanında ruh vaftizini ve çocuk vaftizini de

---

da gösteriyor ki bu hareket Güney Afrika’dan Avrupa’ya, Kanada’dan Çin’e kadar etkili olmaktadır. Çin’in Henan eyaletinde 1994 yılında 1 milyon insan Karizmatik Kilise’ye dönüş yapmıştır. Dünyadaki en güçlü ve kalabalık Protestan akımı Karizmatik Kilise’dir. Karizmatik Kilise genellikle Üçüncü Dünya Ülkelerinde yayılmakta, zayıf ve birçok yönden korumasız olan insanlar seçilmekte ve çok iyi birer vaiz olan Amerikan iman şifacıları bedava İncillerle, televizyon programlarıyla vs. insanları kendilerine çekmektedirler. Bkz. http://atheisme.ca/articles/1f/charismax_en.html

Karizmatik Kiliseler bu inançlarının dayanağı olarak Yeni Ahit’ten birçok pasajlar göstermekle birlikte en çok şu metinleri referans almaktadırlar: Resullerin İşleri; Romahlılara, 5:15, 16; 6:23; 11:29; 1. Korintoslulara, 7:7; 12:8-12, 28, 30, 31.

kabul etmektedir.* Ekmek-şarap ayinine “Kutsal Gıda” adını veren İncil Vaizi, ekmek-şarap ayininin sadece bir sembol olmadığını vurgulamıştır. Yılda üç defa bütün ölülerin ruhları için duada bulunmak inanç esasları arasındadır. Çünkü onlara göre ölülerin bu dünyayla irtibatı devam etmekte ve ölüler aleminde de tebliğ (misyonerlik) faaliyeti gerçekleşmektedir. Bunun dayanağı olarak da Pavlos’un; “*Yoksa ölüler için vaftiz olunanlar ne yapacaklar? Eğer ölüler asla kıyam etmiyorlarsa, o halde neden onlar için vaftiz olunuyorlar*”¹⁴ şeklindeki sözlerini göstermektedirler.¹⁵

En çok mensupları Afrika’da bulunmakta (10 milyon), bunun yanında Almanya’da 400 bin ve diğer bütün Avrupa ülkelerinde 500 bin civarındadır. Türkiye’deki kesin sayıları hakkında net bir bilgi vermemelerine rağmen en çok Antakya, İzmir, İstanbul, Ankara ve Adana’da yoğunlaştıklarını söylemektedirler. Yeni Havarî Kilisesi’nin Almanya’da İngilizce olarak yayınlanan “Our Family, The Magazine of the New Apostolic Church” adlı aylık bir dergileri bulunmaktadır.

Antakya’dan gelen İncil Vaizi Malki’nin ifadesine göre cemaatin hiyerarşisi şu şekildedir: En başta Havariler adı verilen ve sayıları ihtiyaca göre değişen kişiler bulunur ve bunu sırasıyla Episkopos (Matran), İhtiyarlar, Çoban, İncil Vaizi ve Diyakonlar izler. Bunların hepsi siyah takım elbise, beyaz gömlek giyer ve kravat takarlar. Malki uzun süre Almanya’da kalmış ve bundan dolayı da iyi derecede Almanca bilmektedir. Cemaatin Türkiye Havarisi/sorumlusu bir Alman fizik profesörü olup zaman zaman Türkiye’ye gelmekte ve değişik illerde ayinleri yönetmektedir. Daha önce bize bir Alman fizik profesörü olarak tanıtılan kişiyle tanıştığımızda onun aslında emekli bir ilkökul öğretmeni olduğunu ve daha sonra bu kiliseye katıldığını öğrendik. Kendisinin bir havarî olduğunu söyleyen zat, önceleri Evanjelik bir Hıristiyan olduğunu, sonraları ise Yeni Havarî Kilisesi’ne intisap ettiğini söylemiştir.

Adana’da bir meslek yüksek okulunda öğrenci olan cemaatin diyakonu Ercan Tuncay 40 yaşlarında ve daha önce turizmcilik, gemicilik vb. işlerle uğraşmış, yurt dışını görmüş ve İngilizce bilmektedir. Genç yaşlarından beri Hıristiyanlığa ilgi duyduğunu, ilk İncil’le tanışmasının ateist olan babasının kütüphanesi sayesinde olduğunu, 15-20 yıl önce (1985’li yıllarda) Yehova Şahidi olduğu gerekçesiyle bir süre göz altına alındığını, fakat daha sonra serbest kaldığını ifade etmiştir. Ercan’a göre misyonerlik ve Hıristiyanlaşma konusunda Türkiye’de şu anda herhangi bir tehlikeli durum olmamakla birlikte, olay değişik yönlere kayarsa (!?) Devlet mutlaka gerekli tedbirleri de almalıdır.

* Kitab-ı Mukaddes’te üç çeşit vaftizden bahsedilmektedir. “Suyla vaftiz”, “ruhla vaftiz” ve “ateşle vaftiz”. Ateşle vaftiz sadece Matta ve Luka İncilleri’nde zikredilmektedir: “*Gerçi tövbe için su ile ben sizi vaftiz ediyorum; fakat benden sonra gelen, benden daha kudretlidir; onun çarıklarını taşımaya ben layık değilim; o sizi Kutsal Ruh ile ve ateşle vaftiz edecektir*” (Matta, 3:11-12); “*Yahya onların hepsine cevap verdi: gerçi ben sizi su ile vaftiz ediyorum; fakat benden kudretlisi geliyor ki; onun çarıklarının tasmaını çözmeye layık değilim, o sizi Kutsal Ruh ile ve ateşle vaftiz edecektir*” (Luka, 3:16). Hıristiyanlar arasında “Ateşle vaftiz” ile ilgili birçok yorumlar yapılmakta ve bunlar arasında en dikkat çekicisi, bu vaftizin Hıristiyan olmayanlar için geçerli olduğu görüşüdür. Bkz. <http://www.layhands.com/WhatIsTheBaptismOffire.htm>

¹⁴ 1. Korintoslulara, 15:29.

¹⁵ Yeni Havariler Kilisesi’nin (New Apostolic Church) inançları hakkında daha geniş bilgi için bkz. http://www.naki.de/_nak_eng/nak_lehre_e.htm; <http://www.bible.ca/cr-NewApostolic.htm>; <http://www.menorah.org/nac.html>

Bizim gözlemlerimize göre Yeni Havariler Cemaati Almanya'ya bağlı olarak faaliyet göstermekte, ancak Adana'daki mensuplarının çoğunluğunu Doğu'dan gelmiş olan Süryani, Keldani ve diğer eski geleneksel Hristiyan vatandaşlarımız oluşturmaktadır.

7. Adana Kilikya Ev Topluluğu

Bu Kilisenin Adana'daki yerini saptayamadığımız gibi diğer kilise mensuplarından da bunlarla ilgili herhangi bir bilgi elde edemedik. Ancak bazı belgelerde böyle bir ev topluluğunun var olduğu, yaklaşık bir yıldır evlerde toplanmaya başladıkları ve 5 yerli "imanlı"ya sahip oldukları yer almaktadır. Topluluk kilise kurma ve kilise ağı oluşturmayı hedeflemekte, özellikle Adana'dan Doğu'daki illere topluluk teşkil etmek için bazı kişileri göndermek için çalışmalar yapmakta, kilise içi eğitim ve etkinliklerini sürdürmektedir.

8. İncirlik Amerikan Üssü'ndeki Kilise

Adana'daki İncirlik Üssü'ndeki Amerikan askerlerine hizmet vermekte, değişik mezheplerden olan askerler bu kilisede ayinlerini yapmaktadırlar. Bütün girişimlerimize karşın bu kiliseyi görme ve ayinlerine katılma imkânı bulamadık. Kilisede görevli bazı "Chaplain"lerin Adana merkezdeki kiliselerle de yakın ilişkide oldukları tahmin edilmektedir.

Basın-yayına yansıyan bilgilere göre misyonerlik çalışmalarının başında ABD Adana Konsolosluğu ve İncirlik Üssü'ndeki görevliler bulunmaktadır.¹⁶

Özellikle Türkiye'nin AB'ye adaylığının gündeme gelmesinden sonra, son üç yıldır, ABD Konsolosluğu'nun bölgedeki çalışmaları hızlandı. Geçen yıl ABD Konsolosluğu; Ticaret ve Sanayi Odaları, Adana İnsan Hakları Derneği, KESK, HADEP, Saadet Partisi, yerel televizyonlar ve kadın kuruluşlarına varıncaya dek bir dizi ziyaret gerçekleştirdi.

Yine basın-yayımdan öğrendiğimiz kadarıyla ABD Konsolosluğu şu an güvenlik gerekçesiyle çalışmalarının büyük bir bölümünü İncirlik Üssü'nden yürütüyor.

9. Musevi Sinagogu

Adana'da sadece bir Musevi Sinagogu bulunmakta ve mensubu 10 civarındadır. Ayinler Cuma akşamları icra edilmekte, sinagog dışarıdan bakıldığında bir mabet görüntüsü vermemektedir. Misyonerlik amacı gütmediklerinden dolayı bu sinagog üzerinde uzun bir araştırma yapma gereği duymadık.

10. Adana'da Yehova Şahitleri

Kendilerini "Müjdecî" olarak da isimlendiren Yehova Şahitleri'nin Adana'da 12.06.1991 tarihinde izin verilen bir ibadethanesi veya "İbadet Salonu" bulunmaktadır ve bunlar İstanbul'daki Yehova Şahitlerine bağlıdırlar. Adana'da 1991 yılından bu yana faaliyetlerini resmen sürdüren Yehova Şahitleri'nin toplam mensuplarının 100 ile 200

¹⁶ Bkz. Mustafa Berk-Meriç Özeller, Aydınlık, 20 Aralık 2002.

arasında olduğu bizzat kendilerince ifade edilmektedir. Aralarında bir iki yabancı uyruklu bulunmakla birlikte fazla Kore'li göze çarpmamaktadır.

Cumartesi ve Salı akşamları saat 17.30'da başlayan ibadetlerinde gördüğümüz kadarıyla yaklaşık olarak ayinlere 100 kişi katılmaktadır. Yehova Şahitleri'nin Adana'daki önderi/ihtiyarı annesi Sri Lanka'lı ve babası Alman olan bir İngiliz vatandaşıdır. Eşi de Kürt kökenli bir Alevi vatandaşı olan ihtiyar, cemaatlerinin % 50'sinin Nusayri, diğer % 50'sinin çoğunluğunun Doğu ve Güneydoğu'lu vatandaşlarımızdan ve Türkler'den oluştuğunu yüz yüze görüşmemizde söylemiştir. Cemaatlerinin çoğunluğunun Nusayri olmasını Adana'da Nusayri nüfusun çok olmasına bağlamaktadır. Ayrıca kendilerinin inanç olarak dinler arası diyaloga karşı olduklarını, fakat insanlar arası diyaloga taraftar olduklarını vurgulamıştır. Kendisi, bizde "gizli şeyler yok, ama mahrem şeyler var" ifadesini kullanmıştır. Yehova Şahitleri Hıristiyanların kutladıkları Noel, Paskalya, doğum günü gibi uygulamaları, teslis inancını reddetmekte, İsa'yı bir kâhin olarak nitelendirmekte ve İsa'nın bedensel olarak değil ancak manevî olarak 1914 yılında tekrar gökten geldiğine inanmaktadırlar.¹⁷ Yehova Şahitleri'ne göre Noel ve Paskalya gibi Tanrı'nın istemediği şeylerle Hıristiyanlık alemi Tanrı'dan uzaklaşmıştır. Zira onlara göre bu uygulamalar Hıristiyanlık öncesi pagan kültürün bir uzantısıdır.

Yehova Şahitleri "Rabbin Akşam Yemeği" adını verdikleri ekmek-şarap ayinini yılda bir defa yapmakta ve buna büyük bir önem atfetmektedirler. Bütün dünyada aynı günde yapılan bu ayin İsa Mesih'in ölümünün anılması için gerçekleştirilir. Bu yıl 24.03.2005 günü icra edilen "Rabbin Akşam Yemeği"nde ilahi ve vaaz bölümünden sonra mayasız ekmek ve kırmızı şarap cemaat arasında gezdirilmiş fakat hiç kimse bunlardan almamıştır. Bir anlamda bu ekmek ve şaraptan alan kişi İncil'in Vahiy bölümünde yer alan 144 bin kişiye katılmış sayılmaktadır. Yehova Şahitleri de inançlarına ve ilkelerine uygun davranmayanları cemaatten çıkarmaktadırlar. Buna eski tabirle "müşareket kesimi" demektedirler.

Yehova Şahitleri cemaatin başı/lideri olarak İsa'yı görmektedirler. Matta İncil'indeki şu cümleleri kendileri için ilke edindiklerini vurgulamakta ve diğer Hıristiyan mezheplerinin yanlış yolda olduğunu ileri sürmektedirler: "Fakat siz rabbi diye çağrılmayın; zira sizin mualliminiz birdir ve siz hep kardeşsiniz. Yeryüzünde kimseyi babanız diye çağırmayın; zira babanız birdir, semavi Babadır. Ne de efendi diye çağrılın; çünkü efendiniz birdir, Mesih'tir. Fakat aranızda en büyük olan hizmetçiniz olacaktır. Kim kendisini yükseltirse, alçaltılır ve kim kendisini alçaltırsa, yükseltilir."¹⁸

Bilindiği üzere Yehova Şahitleri'nin önemli inançları arasında askerlik yapmamak, silah tutmamak ve kan vermemek gelmektedir. Askerliğe karşı olmalarını İşaya kitabında geçen şu pasajlara dayandırmaktadırlar: "Ve milletler arasında

¹⁷ "Bu şeyleri söyledikten sonra, onlar bakarken yukarı alındı ve bir bulut onların gözlerinden onu aldı. Ve o giderken, gözlerini göğe dikmiş oldukları esnada, işte, beyaz esvaplı iki kişi onların yanında durup dediler: Ey Galileeliler, niçin göğe bakıp duruyorsunuz? Sizden göğe alınan bu İsa, nasıl göğe gittiğini gördünüze, öylece gelecektir." (Resullerin İşleri, 1:9-11). Yehova Şahitleri bu cümlelere dayanarak İsa'nın bir bulut şeklinde göğe alındığına ve aynı şekilde bedensel olarak değil, 1914 yılında ruhani, yani bir bulut şeklinde yeryüzüne döndüğüne inanmaktadırlar.

¹⁸ Bkz. Matta, 23:8-12.

hükmedecek, ve çok kavimler hakkında karar verecek ve kılıçlarını saban demirleri ve mızraklarını bağcı bıçakları yapacaklar; millet millete karşı kılıç kaldırmayacak ve artık cengi öğrenmeyecekler.”¹⁹ Ayrıca Yuhanna kitabında da benzeri ifadelere rastlanmaktadır: “İsa cevap verdi: Benim krallığım bu dünyadan değildir; eğer benim krallığım bu dünyadan olsaydı, Yahudiler eline verilmeyeyim diye hizmetçilerim uğraşarlardı; fakat şimdi benim krallığım buradan değildir.”²⁰

Diğer yandan Yehova Şahitleri kan naklinin haram olduğuna ilişkin olarak şunu delil göstermektedirler: “Putlara kurban edilen şeylerden, kandan ve boğulmuş olanlardan ve zinadan çekinin. Bunlardan sakınırsanız, iyi edersiniz. Selamette olun.”²¹

Ayinlerine 5 defa katılma fırsatı bulduğumuz Yehova Şahitleri, Adana’daki Protestanlara nazaran inançlarını daha rahat ifade etmekte, çalışmalarını gizlememekte, Kutsal Kitap okumalarını daha ciddi bir şekilde yerine getirmektedirler. Yehova Şahitleri idarî konumda olan “Cemaat İhtiyarları” ve misyonerlik görevlerini yerine getiren “Hizmet Görevlileri”nden teşekkül etmektedir. Birbirlerine hitaplarında erkekler kendi aralarında “Birader veya Kardeş”, bayanlar ise “Hemşire” tabirini kullanmakta, ayinlerinin içeriğini yıllık programları gereği daha önceden hazırlamaktadırlar.

İlk önce ilahilerle başlayan ayın daha sonra değişik kişilerin katılımıyla Kutsal Kitap’tan pasajlar okuma, hitabetle ilgili bilgilendirme, yorumlar yapma, insanlara nasıl ulaşacaklarını tartışma ve nihayetinde ilahiler okuma şeklinde devam etmektedir. Üyeler toplantılarında yer yer Kutsal Kitap’tan bazı pasajları karşılıklı olarak soru cevap şeklinde sahnede okumakta, herkesin aktif olarak katıldığı soru-cevap metodu uygulanmakta ve aktif bir bilgilendirme yapılmaktadır. İbadet Salonu’nda Kutsal Kitap’tan alınmış bir mesaj duvara asılmakta ve bu yıl boyunca orada kalmaktadır. Bu yılki mesaj “Yardıмым Yehova’dandır”^{*} cümlesidir.

Adana’daki Yehova Şahitleri cemaatinin erkek mensupları ceket pantolon giyip kravat takarken, bayanlar genellikle etek giymeyi tercih etmektedirler. Böylece cemaat arasında belli bir disiplin sağlanmakta ve toplumun geleneksel bazı kurallarına uygun davranılmaktadır. Yehova Şahitleri kapı kapı gezmekte, otobüs ve dolmuş duraklarında deği ve broşür dağıtmakta, üniversite ve orta dereceli okullarda faaliyetlerini sürdürmekte, ulaşım araçlarında karşılaştıkları kişilere inançlarını açmakta ve bunları bilinçli bir şekilde yapmaktadırlar ve buna “arla hizmeti” adı verilmektedir. Kendilerinin ve bazı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin anlattıkları kadarıyla özellikle okullarda cesaretli bir propaganda yürütmektedirler. Örneğin bize ulaşan bilgilere göre, bazı öğrenciler sınıflarda kutlanan doğum günü kutlamalarına inançlarına aykırı olduğunu söyleyerek katılmamakta, gerekirse Yehova Şahidi olan veliler de olaya

¹⁹ Bkz. İşaya, 2:4.

²⁰ Bkz. Yuhanna, 18:36. Bununla birlikte Matta İncili’nde gökte ve yeryüzünde bütün hakimiyetin İsa’ya verildiği yazılmaktadır: “İsa yanlarına geldi ve onlara söyleyip dedi: Gökte ve yeryüzünde bütün hakimiyet bana verildi. İmdi siz gidip bütün milletleri şakirt edin, onları Baba, Oğul ve Ruhülkudüs ismiyle vaftiz eyleyin; size emrettiğim her şeyi tutmalarını onlara öğretin ve işte, ben bütün günler, dünyanın sonuna kadar, sizinle beraberim”. Matta, 28:18-20.

²¹ Bkz. Resullerin İşleri, 15:29.

* Kutsal Kitaptaki asıl metin “Yardıмым gökleri ve yeri yaratan Rabdendir” (Mezmurlar, 121:2) şeklindedir. Ancak Yehova Şahitleri, Kutsal Kitap’ta geçen Tanrı, Rab, İlah vb. tabirlerin aslında “Yehova” şeklinde olduğunu ileri sürmektedirler.

müdahale etmekte ve öğretmenler ikna edilmektedir. Ayrıca bunlar komşuluk ilişkilerine önem vermekte, herhangi bir sıkıntı anında onların yardımına koşmakta böylece insanları etkilemektedirler.

Görebildiğimiz kadarıyla Adana'daki Yehova Şahitleri diğer Hıristiyan kilise mensuplarına nazaran daha bilgili ve samimidirler. İnançlarını açıkça ve rahatlıkla yaymakta, yani bir anlamda misyonerlik faaliyetlerini sürdürmektedirler. Adana'daki Yehova Şahitleri'nin arasında doktor, öğretmen, hemşire, esnaf, sigortacı, emekli din adamı vb. kesimlerden insanlar bulunmaktadır. Bu arada Protestanlar'la Yehova Şahitleri arasında derin inanç farklılıkları görülmekte ve birbirlerini adeta "tekfir" etmektedirler.

11. Bahailer Ruhani Mahfili

Adana Bahailer Ruhani Mahfili'nin sorumlusu Çukurova Üniversitesi İktisat Fakültesi mezunu ve daha sonra da bu alanda doktora yapmış olan, İran asıllı Suzan Merter'dir. Bilindiği gibi Bahailik'te cenaze namazı haricinde toplu bir ibadet olmadığı için Adana'da özel bir ayin yerleri yoktur. Bununla birlikte Adana'daki Bahailer'in eğitim, istişare vb. amaçlarla toplandıkları evler bulunmaktadır. Evinde kendisini ziyaretimiz sırasında Suzan Hanım'ın bize ifadesine göre, bir yerleşim bölgesinde 9 ve daha fazla Bahai varsa "*Mahfil*", 9'dan az ise "*Grup*", sadece 1 Bahai varsa "*Nokta*" teşekkül eder. Bunlar anlaşıldığı kadarıyla belli bir mekâna sahip olmasalar da bir cemaat veya topluluk olarak çalışmalarını yapmaktadırlar. Yine bize, Bahailiğin sadece inancın "tebliğ" edilmesini öngördüğü, misyonerlik kurumuna veya din adamları sınıfına sahip olmadıkları, Adana'daki toplam sayılarının 80-100 arasında olduğu söylenmiştir.

e. Adana'daki Müslüman Olmayan Toplulukların Sayıları

Bu alan araştırmamız esnasında en fazla zorlandığımız konu Adana'daki Müslüman olmayan cemaatlerin sayısı olmuştur. Çünkü "ev kiliseleri" adı verilen cemaatlere hiçbir şekilde ulaşamadığımız gibi, katıldığımız ayinlerde tespit ettiğimiz sayı sürekli değişmiştir. Dolayısıyla şu anda Adana'daki sayıyla ilgili sağlam bir veri elde etmek zor görünmektedir. Ayrıca Adana'daki Baptist Kilisesi mensuplarının değişik evlerde ayinlerini icra etmeleri ve özellikle kilisenin mensupları hakkında değişik rakamların zikredilmesi gerçekçi bir rakama ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Ancak biz elde ettiğimiz rakamları üç grupta tasnif ederek bir sonuca ulaşmaya çalışacağız. Bunlardan birincisi kendi ifadeleri, ikincisi bizzat tarafımızdan yapılan gözlemler ve nihayetinde değişik kaynaklardan ve kişilerden bize ulaşan rakamlardır.

Buna göre Adana'daki Baptist Kilise'nin Pastörü Naim Akşam, bir yerel televizyondaki konuşmasında Adana'da 8 adet kilisenin varlığını ve 120'ye yakın misyonerin de faaliyet gösterdiğini söylemiştir. Bunların gelir düzeylerinin çok yüksek olduğunu ve Yeni Zelanda'lı, Güney Afrika'lı, Kanada'lı, Meksika'lı ve Amerika'lı olduklarını da ifade etmiştir. Pastör Adana'da 90'a yakın Hıristiyan olduğunu ve bunlardan 20 kişinin ise yerel/yerli olduğunu söylemiştir. Halk arasında yaygın olan Adana'da 100-150 civarında ev kilisesinin bulunduğu şeklindeki bilginin yanlış olduğunu da dile getirmiştir.

Ancak, eğer N. Akşam bu rakamlardan sadece Baptist Church'ü kastetmemişse, verdiği bilgilerdeki çelişkiler apaçık görülmektedir. Zira, birincisi bizim yaptığımız alan araştırmasında müşahade ettiğimiz gibi Adana'daki toplam Hıristiyan sayısı hem 90'nın çok üstünde, hem de yerel Hıristiyan sayısı 20'den fazladır. İkincisi, kendi ifadesine göre Adana'da 120 misyoner varsa bu, toplam 90 Hıristiyan'ın varlığıyla tamamen çelişmektedir. Şu halde burada açıklığa kavuşturulması gereken bir durum söz konusudur.

Yukarıda adını verdiğimiz kiliselerin mensuplarının toplam sayısının 400-500 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bizim kanaatimize göre kiliselere düzenli olarak gelmeyen müntesipler de bulunmaktadır. Her Müslüman'ın her zaman camiye gitmemesi gibi her Hıristiyan da mutlaka kiliseye gitmemektedir. Ailevi ve toplumsal baskılar(!) da Hıristiyanlığı seçmiş olan herkesin kiliselere gitmesini engellediği gibi, kilise önderleri de her Hıristiyan'ın kiliseye gelmesini istememektedir. Bu yüzden bizim düşüncemize göre Adana'daki Hıristiyanların sayısı sadece Pazar ayinleri için kiliselere gelenlerden ibaret değildir. Müslümanlıktan Hıristiyanlığa geçen Türkler'in toplam sayısının 200-250 kişi dolayında olduğu söylenmektedir ki gözlemlerimiz de bunu doğrulamaktadır. Adana'daki Hıristiyan topluluğun içerisinde Amerikan, İngiliz, Kanada, Meksika ve Kore uyruklu olanlar da gözlenmektedir.

Bütün bunlardan sonra bizim tespit ve tahminlerimize göre Adana'da bulunan Müslüman olmayan toplulukların sayıları şu şekilde ortaya çıkmaktadır.

Topluluğun Adı	Sayısı
1. Katolik Kilisesi/Bebekli Kilise	50
2. Adana Protestan Topluluğu	50
3. Kurtuluş Kilisesi Vakfı İbadethanesi	50
4. Yabancı Protestan Grubu/Adana Uluslar arası Topluluk	80
5. Türk Protestan Cemaati/Baptist Kilise	?
6. Adana Yeni Havariler Cemaati	15
7. Adana Kilikya Ev Topluluğu	5
8. İncirlik Amerikan Üssü'ndeki Kilise	?
9. Musevi Sinagogu	10
10. Yehova Şahitleri İbadethanesi	100-200
11. Bahailer Ruhani Mahfili	80-100

Bu arada Türkiye genelindeki ve Adana'daki Misyonerlik faaliyetlerinde iki türlü yapılanmanın görüldüğüne dikkat çekmek istiyoruz. Bunlardan birincisi "Bağımsız" olarak çalışanlar, ikincisi ise IBM'e (İncil Bilgilendirme Merkezi) "Bağlı" olarak faaliyet gösteren gruplardır. Toplumda "ev kiliseleri" olarak adlandırılan cemaatler daha çok bağımsız faaliyet gösteren gruba dahil olanlardır.

Uzun yıllar Hıristiyan olarak yaşamış ve Protestan kiliseleri içerisinde belli bir seviyeye gelmiş ve daha sonra Müslüman olan bazı kaynak kişilerin bize verdiği bilgilere göre ise Adana'da tam olarak 168 tane ev kilisesi bulunmaktadır ve bunlar bağımsız olarak çalışan gruplara aittir. Bunların toplam mensubu 850 ile 1500 arasında değişmektedir. Bunlar bizim bu çalışmamızda incelediğimiz ve ulaşabildiğimiz

kiliselerin dışında kalan kiliselerdir. Adana'da Hıristiyanlaştırılan kişilerin sayısı (2004 itibariyle) 7900 kişi ve İncil Bilgilendirme Merkeziyle mektuplaşan ve kurs gören (2004-2005 için) 12800 kişidir. 2004 öncesi kurs alanların sayısı ve kayıplar 36000 kişi olup bunlarla irtibat kesilmiştir.

7900 kişinin %8'i Türk, %14'ü Nusayri, %78'i Doğu ve Güneydoğu'lu vatandaşlarımızdır. Adana'da serbest misyoner sayısı 262 olarak tahmin edilmektedir ve bunların IBM (İncil Bilgilendirme Merkezi) ile bir bağlantıları yoktur.

Rakamlar arasındaki bu uçurum ne yazık ki halk arasında "ev kilisesi" olarak adlandırılan küçük cemaatlerin varlığı yönündeki kanaatleri pekiştirmektedir. Bu konuda özellikle Adana'daki Baptist Church ve diğer bir kısım Protestan toplulukların daha şeffaf olmaları beklenmektedir.

Konumuzla doğrudan bir ilişkisi olmamasıyla birlikte bir fikir vermesi açısından şu noktaya da temas etmek istiyoruz. Adana Müftülüğü'ndeki İhtida Defteri'ni incelediğimizde şu sonuca ulaştık: 1991 ile 2004 yıllarını kapsayan 13 yıllık sürede değişik dinlerden İslâm'a geçenlerin toplam sayısı 71 kişi olarak tespit edilmiş, bunlardan birisi daha sonra Müslüman olmaktan vazgeçmiştir.

f. Bazı Tespitler ve Protestanlaşmanın (Din Değiştirmenin) Sebepleri

Katolikler dışında kalan Protestan ve Yehova Şahitleri'nde ayinleri icra eden pastör ve diğer önderlerin herhangi bir dinî kisve taşımadıkları görülmüştür.

Araştırmamızda yabancı uyruklu Hıristiyanlarla, sonradan Hıristiyanlaşan vatandaşlarımız arasında tam bir kaynaşma olmadığı izlenimi edindik. Çünkü ayinlerden sonra genellikle yabancı uyruklular ayrı, bizim vatandaşlarımız ise ayrı gruplar şeklinde sohbet etmektedirler. Halbuki yabancı uyrukluların çoğu çok iyi derecede Türkçe bilmektedir. Diğer yandan ayinlerine katıldığımız bir Protestan kilisenin cemaati, diğer bir Protestan kilisenin ayinine katılamamaktadır. Bunun sebebini sormamıza rağmen tatminkar bir cevap alamadık. Bunun da ötesinde aldığımız bilgilere göre izinsiz olarak bir başka kilisenin ayinine katılan bazı kişiler önceki kiliselerinden "aforoz" edilmişlerdir.

Adana'daki Protestan kiliselerinde herhangi bir ikona, aziz ve azizelerin resimlerine, haça gerilmiş İsa figürünün bulunduğu haç işaretine rastlanmamaktadır. Bazı Protestan kiliselerinin duvarlarında "sade haçlar" göze çarpmaktadır. Dışarıdan bakıldığında normal bir binadan farkı olmayan bu kiliselerin içerisi konferans salonlarına benzer tarzda sandalye ve konuşma kürsülerinden oluşmakta, duvarlarda İsa'nın bazı sözlerine rastlanmaktadır.

Sorduğumuz kişiler her Hıristiyan'ın doğal olarak, yani inancının bir gereği olarak "misyoner" olması gerektiğini açık bir şekilde vurgulamışlardır. "Nasıl ki bir Müslüman tebliğ faaliyetini inancının bir gereği olarak yerine getiriyorsa ve bunu dünyanın her yerinde serbestçe yapabiliyorsa, misyon görevini yerine getirmek de her Hıristiyan'ın görevidir" demektedirler.

Tespitlerimize göre Protestan kiliselerinde gerçekleştirilen ayinleri dört bölüme ayırmak mümkündür: Birincisi, Rabbin huzuruna çıkmadan önce yüreğin hazırlanmasına yönelik olan "açılış ilahileri" bölümü, ikincisi genel ve kişisel duaların yer aldığı "tapınma" bölümü, üçüncüsü Kutsal Kitap'tan okumaların yer aldığı "vaaz"

bölümü ve dördüncüsü de “*kapanış ilahileri*” bölümü. Daha önce de vurguladığımız üzere “*vaaz*” bölümüne sadece yetişkinler katılabilmektedir. Duaların belli bir kalıbı bulunmamakta ve herkes yüreğinden geldiği tarzda dua etmektedir.

Protestan kiliseleri genellikle sanayi bölgelerinde ve işyerlerinin yoğun olduğu mekanlarda faaliyet göstermekte, kiliseler insanlarla meskun olmayan bir veya iki katlı yapılardan tercih edilmektedir. Protestan kiliselerinin dış girişlerinde binanın kilise olduğunu gösteren bir balık (🐟) motifi yer almaktadır.*

Protestan kiliselerine devam eden herkes vaftiz olmuş değildir. Vaftiz olmak için belli bir sürenin geçmesi ve kilise yetkililerince uygun görülen zamanda yapılması şart koşulmaktadır. Aynı durum Yehova Şahitleri için de geçerlidir. Yani kişinin vaftiz olup olmaması kiliseye devam durumuna bağlıdır. Ayrıca vaftiz olmadan önce kişilere vaftizin ne anlama geldiğine ilişkin “*vaftiz dersleri*” verilmektedir. Pavlus’un “*Biri üzerine acele ile el koyma ve başkalarının günahına iştirak etme; kendini temiz sakla*” şeklindeki ifadelerini vaftizde acele edilmemesine örnek göstermektedirler.

Protestan Kiliselerinde yoğun bir Kutsal Kitap okuma faaliyeti gerçekleştirilmektedir. İnsanların değerli olduğu, Tanrı’nın sevgi tanrısı olduğu, ahlakî erdemler vurgulanmakta ve üyelere özgüven aşılanmaktadır. Ekmek-şarap ayini veya Protestanların tabiriyle Rabbin Sofrası, Protestanlarca, Katolikler gibi her Pazar günü değil, 15 günde veya ayda bir yapılmaktadır. Bu şekilde henüz Hıristiyan olmayan kişilerin rahatsız edilmemesi sağlanmaktadır. Diğer taraftan ekmek-şarabın bilincine varmadan onu almak Rabb’e karşı saygısızlık olarak da algılanmaktadır. Kimi Protestan kiliselerinde “*Tanrı sizi seviyor, Her zaman dualarımızda ve yüreklerimizdesin*” şeklinde sözler ve On Emir yer almaktadır.

Vaizler çok iyi birer hatip olarak yetiştirilmiş ve adeta tiyatrocı gibi insanları jest, mimik ve hitabetleriyle büyülemektedirler.

Kurtuluş Kilisesine mensup Felsefe Bölümü mezunu bir kişi görüşmemizde kendilerine “*Mesih İnanlısı*” denilmesinin daha doğru olduğunu, aslında mezheplerin değil Mesih’i kalpte hissetmenin önemli olduğunu, azizler gününe ve Meryem’e tapınmaya karşı olduklarını, bunun yerine Ramazan Bayramı’nın daha anlamlı bulduğunu, kilisenin maddî bir yapıdan çok bir cemaat ve topluluk anlamına geldiğini dile getirmiştir.

Yaptığımız görüşmelerde Hıristiyanlığa geçmenin ailevî, maddî, psikolojik, sosyolojik, teolojik, mistik ve rüya görme gibi nedenleri saptanmış olup, anlatılan hikayelerin genellikle birbirine benzerlikler gösterdiği tespit edilmiştir. Hıristiyanlığı seçen kişiler, bunun sebebi olarak maddî ve ekonomik sebeplerin gösterilmesine şiddetle karşı çıkmışlardır Ancak Kurtuluş Kilisesi Pastörü’nün İmam-Hatip Lisesi orta kısım ve Ticaret Lisesi mezunu olması ilgi çekici görünmektedir.

Hıristiyanlığa geçen ve vaftiz olan kişilere bağlı oldukları kiliselerce “*Vaftiz Belgesi*” verilmektedir. Ancak bu durumda olan kişilerin tamamı nüfus idarelerine

* Balık, ilk dönem Hıristiyanlığında İsa’yı sembolize eden en önemli motiflerden biri olarak görülmüştür. Yunanca’da “*Iesus Christos Theou Yios Soter*” (Kurtarıcı Tanrı’nın Oğlu İsa Mesih) cümlesinin ilk harfleri, yine Yunanca’da balık demek olan **ICHTHYS** ismini teşkil etmektedir. Bundan dolayı ilk dönemlerde yaygın olarak kullanılmıştır. Bkz. Kadir Albayrak, “*Dinsel Bir Sembol Olarak Haç’ın Tarihi*” Dinî Araştırmalar, C.7, Sayı. 19, 2004, 125.

başvurarak din hanelerine "Hıristiyan" yazdırmamaktadırlar. Bunun ailevi, toplumsal, kişisel vb. nedenleri bulunmaktadır. Bunun için yasal bir engel olmaması hatırlandığında toplumsal yaptırımların ve gündelik hayat endişelerinin öne çıktığı tahmin edilmektedir. Bizim tespitlerimiz Adana'da sadece 9-10 kişinin kendilerini resmî olarak "Hıristiyan" yazdırmış olduğu yönündedir. Ancak Adana'da yaşayıp da başka illerdeki nüfus kayıtlarına kendilerini "Hıristiyan" kaydettirenlerin olabileceğini de göz önünde bulundurmak gerekir düşüncesindeyiz. Bunların dışında tespitlerimizi genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Görebildiğimiz kadarıyla Adana'daki Protestanlaşma olgusunun birçok değişik sebepleri bulunmakta, sorun çok yönlü ve karmaşık bir durum göstermektedir. İnsanlar taraftarı oldukları takımları veya bağımlı oldukları sigarayı terk etmekte bile zorlanırlarken, son birkaç yılda din değiştirmenin bir anda artması çok dikkat çekicidir. Bu insanlar akademik veya entelektüel bir araştırma, karşılaştırma veya inceleme sonucunda Protestan olmuyorlar. İçlerinde İslâmî bilgiye sahip olanlar çok az olduğu gibi, Hıristiyanlığı da bilmemektedirler. Dolayısıyla konunun daha uzun bir süre yüze görüşmelerle ve derinlemesine irdelenmesi gerekmektedir.

2. Bununla birlikte bizim görüşme ve araştırmalarımız sonucunda Adana'daki Protestanlaşma olgusunun tek değil ama birinci sebebi ekonomik sebepler olarak öne çıkmaktadır. Çünkü en azından kiliselerde görebildiğimiz insanların çoğu iş arayan, işten atılan yoksul kişilerdir. Kanaatimize göre bu kişilerin Hıristiyanlığı inceleyecek vakitleri de, nakitleri de yoktur. Zaten kiliselerde yoğun bir insan sirkülasyonu dikkat çekmekte, cemaat önderleri de zaman zaman bundan şikayet etmektedirler. İnsanlar çaresizlikten buralara âdeta iş ve işçi bulma kurumu gözüyle yönelmektedirler.

3. Ancak yukarıdaki gerçekleri nakzeden bir durumla da karşı karşıyayız. Zira yine gördüğümüz ve elde ettiğimiz bilgilere göre Adana'da Protestanlaşan insanların çoğunluğu Nusayri ve Doğu ve Güneydoğu'lu yurttaşlarımızdan oluşmaktadır. Bu durumda ise ekonomik nedenden çok mezhepsel ve etnik unsur öne çıkmaktadır. Ayrıca Adana'daki Nusayriilerin maddî durumları diğer kesimlerden daha kötü değil, tam tersine bunların hayat standartları daha yüksektir. Bazı ifadeler dikkate alınacak olursa Alevî inanca sahip vatandaşlarımızın Protestanlaşma ve Yehova Şahitlerine katılma sebebi olarak, "*Alevîden Müslüman olmaz*" anlayışı gösterilebilir. Ancak bu konuda sağlıklı bir sonuca ulaşabilmek için Türkiye'nin diğer bölgelerindeki Alevîler üzerine yapılan araştırmalarda elde edilen verilerle karşılaştırma yapmak gerekmektedir.

4. Araştırmamızda etnik ve mezhepsel kökenle ilgili bu tespitlere tamamen ters düşen vakalarla da karşılaştık. Şöyle ki; sayıları çok az olmakla birlikte Protestanların içerisinde birkaç İmam-Hatip Lisesi Orta Kısım mezunu kişi bulunmaktadır. Örneğin bunlardan birisi şu anda Adana Kurtuluş Kilisesi'nin pastörü konumundadır. Diğer yandan çok çarpıcı olmakla birlikte kendilerinin eskiden/gençliklerinde "sol görüşlü" olduklarını ve son seçimlerde ise bir sağ partiye (MHP) oy verdiklerini söyleyen kişilerle de muhatap olduk. Nitekim bunlardan birisi de halihazırda Adana Yeni Havariler Kilisesi'nin diyakonu konumundadır.

5. Bütün bu gerçeklerin ötesinde Türk insanının yıllardır maddî-manevî bir sarsıntı geçirdiği teslim edilmelidir. Özellikle gençler yeterli donanıma, bir işe, aile sevgisine, gelecek güvencesine sahip olmadıkları için kendilerini âdeta birer pervane

gibi, gördükleri her ışığa atmaktadırlar. Nitekim yakın geçmişimizde gençler Adıyaman'a, İstanbul'a, İzmir'e vb. yerlere geziler düzenleyerek kendilerine sığınak aramışlardır. İmam-Hatip Liseleri'ndeki Meslek Dersleri öğretmenliği yıllarımızda gençlerin değişik saiklerle buralara yöneldiklerini tespit etmiştik. Bizim tahminimiz bu olguda da aynı durum yaşanacağı yönündedir.

6. Ancak Protestanlaşma olgusunun şimdikiye kadar görülmemiş bazı veçheleri bulunmaktadır. Birincisi, bir kısım insanlar farkında olmasa veya kabul etmek istemese de olayın evrensel, uluslar arası, teknolojik ve Batı, ABD kaynaklı nedenleri vardır. Bir anlamda Protestanlık Mc.Donald's, Coca Cola, Fast Food ve diğer Amerikan ürünleri gibi pazarlanmaktadır. Yıllar önce plânlanmış, düşünülmüş ve uygulamaya konulmuş yönleri apaçık ortadadır. Bu konuyla ilgili olarak A.J.Toynbee'nin tespitleri durumu özetlemektedir. O şöyle diyor: Batılılar ilk kez kendilerini 16. yüzyılda Uzak Doğu sahillerinde gösterdiklerinde Uzak Doğu halkı, bu yabancı ve esrarengiz misafirleri hoş karşılamaya ve onların hayat tarzını benimsemeye, üç asır sonraki denemelerinde daha hazır durumdaydılar. Batılılar 300 yıl sonra ilk ziyaretlerindeki taleplerini tekrarlayarak gelmişlerdi. Bu ikinci mücadele Batı hayat tarzının Uzak Doğu'da kabulü ile sona ermiştir. Farklı reaksiyon gösterdiler çünkü, karşı koydukları her iki olay aynı değildi. Batı medeniyeti 19. yüzyılda kendini öncelikle ilginç bir teknoloji olarak sunmuştu. 16. yüzyılda ise aynı Batı medeniyeti kendini alışılmadık bir din olarak sunmaya kalkmıştı. Yani alışılmadık bir teknolojiyi kabul etmek, alışılmadık bir dini kabul etmekten daha kolaydır... saldırgan bir yabancı din, gerçekte, saldırıya uğrayan toplum için, saldırgan Batı teknolojisinden daha büyük tehlike arz etmektedir. Teknoloji ilk etapta yüzeysel alanda rol oynarken, din ise doğrudan köke iniyor. Yabancı teknoloji, manevî hayatı parçalayarak sonuç itibariyle aynı etkiyi toplumda gösteriyor ama, bu etkinin su yüzüne çıkması için belli bir zamanın geçmesi gerekiyor. Bu sebeple kendisini din olarak gösteren bir medeniyet, kendini teknoloji olarak gösteren medeniyetten muhtemeldir ki, daha kuvvetli ve daha hızlı bir muhalefet uyandırır.²²

Bu açıdan kendi insanımıza karşı daha dikkatli, hoşgörülü olmak durumundayız. Çünkü geçmişte İslâm'a mesafeli duran, tepkili olan ve soğuk bakan kişiler veya küstürülenler içlerine kapanıyor ve bunu organize bir hale getiremiyorlardı. Ancak artık bu tip insanlara kucak açan, çengel atan ve kullanan çok sayıda değişik inançlar yanı başımızda bulunmaktadır. Aileden başlayarak eğitim kurumlarının ve toplumun insanları kazanma yönünde çalışmalar yapması gerekmektedir. Görüştüğümüz bazı gençler televizyonlarda gördükleri Batı'lı hayat tarzına özendiklerini, onların temiz ve düzenli olduklarını, din adamlarının da itici olmadığını dile getirmişlerdir.

7. Hıristiyanların en önemli argümanlarından birisi olarak öne sürdükleri, misyonerlik ile İslâmî tebliğ faaliyetinin aynı şey olduğu şeklindeki iddiaları, hem medya hem de bire bir tartışmalarda etkili olmaktadır. Bu iki faaliyetin aynı şey olmadığı delilleriyle insanımıza aktarılmalı, bu konuda daha fazla araştırma ve bilgilendirme yapılmalıdır.

8. Araştırmamızda konuştuğumuz hemen herkes Protestanlaşma sürecinden önce uzun veya kısa bir dönem "ateist" olarak yaşadığını ifade etmiştir. Aslında bu ateistlik

²² Arnold J. Toynbee, Dünya, Batı ve İslâm, çev. Abdullah Zerrar, Pınar Yay., İstanbul 2002, 54 vd.

yine kendi ifadelerine göre "Allah'ı inkar" anlamında bir ateistlik değildi. Sadece Allah'ın emirlerini önemsememe, dini kuralları dikkate almama, Müslümanlara tepkili davranma şeklinde tezahür etmektedir.

9. İncelemelerimizde ve kiliselerde "tanıklık" adı verilen itiraflarda gözlemediğimiz kadarıyla, Protestanlaşmada mucizevi(!) olayların da etkisi olmaktadır. Örneğin rüyasında İsa'yı veya bir ışık gören ve ilham alanlar görülmektedir. Bazen de hem Hz. İsa'yı hem de Hz. Muhammed'i görenlere rastlanmıştır. Ancak bu insanların niçin Musa'yı, Budda'yı, Konfüçyüs'ü, Zerdüşt'ü vs. görmedikleri cevaplanması gereken bir soru olarak ortada durmaktadır.

10. Diğer bir önemli olgu da "*Light Hristiyanlık*" diyebileceğimiz Protestan ayinlerinin insanlara cazip gelmesidir. Haftada, bazen ayda veya yılda bir defa kiliseye gitmek ve değişik müzik aletleri eşliğinde, ilahilerle karışık, herhangi bir kural olmaksızın serbest bir şekilde hareket etmek insanlara kolay gelmektedir. Bir ibadet veya tapınmadan daha çok tiyatro gösterisini veya hipnoz seansını andıran ayinler insanların deşarj olmalarını sağlamaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki Protestanlık Almanya ve Almanya dışında hızla yayılırken de küçük eserler, ilahiler, küçük halk türküleri çoğu defa bu yayılmanın vasıtası olmuştur.²³ Diğer taraftan Protestanların en önemli inançlarından birisi olan kulun amelle değil, sadece Tanrı'nın inayet ve lütfu ile kurtuluşa erebileceği anlayışı da insanlara daha çekici gelmektedir.

11. Bize göre geçmişte görülmemiş çok önemli bir olgu da şudur. Tarihte din değiştirmeler genellikle toplumsal çapta ve özellikle karizmatik liderlerin, sultanların, kralların, din önderlerinin kararlarıyla gerçekleşmiştir. Halihazırda karşı karşıya olduğumuz fenomen tamamen bunun dışında olup "bireysel din değiştirme" şeklinde adlandırabileceğimiz bir durumdur. Adana'da din değiştirenler özellikle (Sünnî Müslümanlar) çoğu zaman bunu anne-babalarına, akrabalarına, arkadaşlarına açıklamaktan çekinmektedirler. İnançlarını açıkladıklarında ise çok değişik sorunlar ve çatışmalar yaşanmaktadır. Örneğin, evlenme çağına gelmiş bir genç kendi inancından biriyle evlenmek istediğinde aile buna razı olmamakta, Müslüman ailesinin kestiği kurban etinden yememekte, Ramazan ayında oruç tutmamakta, bayramlara ise iğreti olarak katılmaktadır. Bu da bireysel, ailevî, toplumsal ve kültürel trajedilere, bunalımlara sebep olmaktadır. Bunun değişik tehlikelere yol açabileceğini tahmin etmek zor değildir. Yine Toynbee'nin vurguladığı gibi, başıboş bir elektron ve başıboş bir salgın hastalık mikrobu gibi, kültür radyasyonunun başıboş parçası da, şimdiye kadar görev yaptığı sistemden ayrıldığı ve başka bir yerde iş görmek için serbest bırakıldığı zaman öldürücü olabilir... Bu şartlarda "bir kimsenin gıdası" diğer bir kimsenin zehiri olacaktır.²⁴

²³ Bkz. Mehmet Aydın, Din Fenomeni, Konya 1995, 249. "*İlahi söyledikten sonra dışarı çıkıp Zeytin Dağı'na doğru gittiler.*" Markos 14:26. İsa'nın ilahi söylemesi ile ilgili olarak bir internet sitesinde şu bilgilere yer verilmektedir: İsa ilahi söyledi!!! Düşünebiliyor musunuz? Rabbimiz ilahi söyledi... İsa'yı örnek alıyoruz, ama ilahi söylemek aslında zorunlu bir şey değil. İsa dua etmemizi emretti ama ilahi söylememizi emretmedi. İlahi söylemek bu nedenle zorunlu değil. İlahi söylemek iyidir, ama yapılması zorunlu olan şeylerden değildir. Sakramentler yapılması zorunlu olan şeylerdendir. Rabbin Sofrası ilk kez tutuklanacağı gece Rabbin öncülüğünde başladı. Rabbin Sofrası Rabbin emridir. Bu emre itaat edilmelidir.

Bkz. <http://www.hristiyan.net/vaazlar/izmir/kurtulusbm.htm>

²⁴ Bkz. Toynbee, Dünya, Batı ve İslâm, 68.

12. Adana'daki Hıristiyanlaşmanın kendine özgü diğer bir boyutu da yüzyıllardır Anadolu'da yaşayan veya Türkiye dışından gelen Keldani, Süryani, Ermeni, Nesturi vb. Katolik ve Ortodoks inanca sahip olan toplulukların da Protestanlaşması olgusudur. Bununla birlikte Doğu Hıristiyanlığına mensup bu geleneksel Hıristiyanların "din/mezhep değiştirmeleri" de irdelenmesi gereken bir vakia olarak ortada durmaktadır. Bu olgu din değiştirmenin sadece "din değiştirme" olarak anlaşılamayacağını göstermektedir. Dolayısıyla misyonerlikle milyonerlik(!) arasında çok yakın bir ilişkinin var olduğu düşünülebilir. Ancak, şu ana kadar Hıristiyanlığa geçenlerin çoğunluğunun Keldani, Süryani, Ermeni, Rum, Nusayri, Doğu ve Güneydoğu'lu vatandaşlarımızdan olması, bu hareketin sadece bunlarla sınırlı kalacağı anlamına gelmez kanaatindeyiz. Çünkü yazılı belgelerden öğrenebildiğimiz kadarıyla misyoner gruplar ikinci aşama olarak daha geniş kesimleri hedef kitle olarak seçmişlerdir. Dolayısıyla önümüzdeki yıllarda ortaya çıkabilecek gelişmeleri de hesaba katarak, konuya temkinli yaklaşılması gerekir düşüncesindeyiz.

g. Tedbir ve Öneriler

1. Pavlus Galatyalılar'a Mektubu'nda; "*Azıcık maya tüm hamuru kabartı*"²⁵ şeklinde çarpıcı bir ifade kullanmaktadır. Yüzyıllardır hem Osmanlı Devleti döneminde hem de günümüzde Anadolu toprakları mayalanmaya çalışılmış ve çalışılmaktadır. Geçmişteki mayalar tutmadığı gibi günümüzde de tutmayacaktır. Lakin günümüzde daha organize bir kampanyayla(!) karşı karşıyayız. Nitekim çok esef verici bir durum olmakla birlikte İslâm Tarihi boyunca görülmemiş bir olguyla yüz yüze bulunmaktayız. Çünkü artık adları Mustafa, Ahmet, Mehmet, Ali, Ayşe, Fatma, Emine..., fakat dinleri Hıristiyan olan Türk vatandaşlarıyla karşılaşırız. Bu ise "Türkler Hıristiyan olamazlar" şeklindeki yargıyı kırma yolunda önemli bir dönüm noktasıdır.*

2. Değişik Hıristiyan mezhepleri arasındaki farklılıklar üzerinde daha fazla araştırma yapmak, gerekirse Protestan mezhepler arasındaki mevcut çekişmeleri öne çıkarmak önemli bir hareket tarzı olarak önerilebilir. Ayrıca 16. yüzyılda Hindistan ve Çin'e karşı Batılıların başarılı olamayışlarının sebebi Cizvit misyonerler ile diğer Roma Katolik Hıristiyan misyonerlerinin aralarındaki çekişme ve anlaşmazlık idi.²⁶

3. Özellikle Protestanlık, bizim de Adana'daki araştırmamızda gözlemlediğimiz gibi, hedef aldığı toplumun örf adetlerine, geleneksel dokusuna ve kültürel unsurlarına kolayca adapte olabilmektedir. Örneğin cemaatten bir kadın doğum yaptığı zaman

²⁵ Galatyalılara Mektup, 5:9.

* Burada dikkat çekilmesi gereken önemli bir sorun bulunmaktadır. "Türkler ve Hıristiyanlık" konusu gündeme geldikçe peşi sıra Hıristiyan Gagauz Türkler gündeme getirilmektedir. Ancak sayıları çok az ve Ortodoks olan Gagauz Türkleri'nin durumu ile, günümüzde değişik yöntemlerle Hıristiyanlığa geçen Türkleri bir birinden ayırmak gerekmektedir. Çünkü bugünkü misyonerlik faaliyetleri sonucunda Türkler Ortodoks veya Katolik değil, tam tersine Protestanlaşmaktadır.

Propaganda amacıyla yazılmış olmasına rağmen Hıristiyanlığı seçmiş olan 17 Türk'ün hikayelerinin anlatıldığı kitapta şu isimler tespit edilmiştir: Turan Topal, Candan Şıvga, Mustafa Efe, Yılmaz Kaya, Tamer Şengezer, Ekrem G., Hatice Hun, Ahmet Güvener, Mehmet Şükri, Hande Taylan, Özdemir İçel, İsmail Kulakçıoğlu, Tülin Boran, Fuat Bir, Zinnur Turan, Yasemin Çakar. Bkz. Davut Muratoğlu, Neden Hıristiyan Oldular? 17 Türk'ün Öyküsü, Müjde Yayıncılık, İstanbul 2002.

²⁶ Bkz. Toynbee, Dünya, Batı ve İslâm, 62.

komşuları tarafından ona "kaynar" adı verilen bir aşure ikram edilmektedir. Esasen bu gelenek Adana yöresine mahsus bir uygulamadır. Bu şekilde insanlar yabancılaşıma hissetmeden değişime uğramaktadırlar. Yine Adana'daki bazı kiliselerde ekmek-şarap ayınındeki şarap yerine "vişne suyu" kullanılması, buradaki "şarab"ın herhangi bir içecek anlamına geldiğinin söylenmesi, ayınler esnasında Tanrı yerine Allah kelimesinin tercih edilmesi, teslis unsurunun öne çıkartılmaması, tam tersine Hıristiyanlığın tek Tanrı inancına sahip olduğunun söylenmesi gibi konular üzerinde durulması gereken "kamufle olmuş inançlar"dır. Nitekim geçmişte Cizvitler Hıristiyanlığı yayarken Batı medeniyetinde olup da Hıristiyanlıkla alâkası olmayan şeyleri Hıristiyanlıktan çıkararak, Hıristiyanlığı Batı'ya ait bölgesel bir din olarak değil de, tüm insanlığa gönderilmiş bir mesaj ve evrensel bir din olarak Hindu ve Çinlilere sunmaya çalıştılar. Cizvitler Hıristiyanlığı ikincil ve gereksiz Batı aksesuarlarından ayıklamışlar ve onun esasını Çinli'ye Çinli, Hintli'ye Hindu fikri ve edebî biçimi altında sunmuşlardır. Bu sunum Asya'nın hissiyatına uygun düşmeyecek hiçbir Batı işlemlerini taşıymıyordu.²⁷

4. Günümüzdeki misyonerlik ve Protestanlaştırma çalışmalarında yepyeni yöntemlerin uygulandığına dikkat etmek gerekmektedir. Nitekim 1978 yılında değişik kiliselerden 150 bilim ve din adamının katılımıyla ABD'inde gerçekleştirilen bir misyonerlik toplantısında, İslâm dünyasının sosyal ve siyasal bir bunalımdan geçtiği belirtilmiş ve bu yüzden artık Müslümanların Mesih'in mesajını kabul etmeye kalben ve aklen hazır hale geldiği vurgulanmıştır. Bu toplantıda, verimli olmayan yöntemlerin artık terk edilerek en uygun kültürel ortam ve yöntemlerin benimsenmesine yönelik şu tavsiyelerde bulunulmuştur:

a. İncil mutlaka milyonlarca Müslüman'a ulaştırılmalıdır.

b. Hıristiyanlaştırma faaliyetinde bulunanlar budalaca duygulardan sakınmalı, dikkatli olmalı, geleneksel köhnemiş taassuptan sıyrılmalı, başarısız Hıristiyanlaştırma yollarını bırakmalıdır.

c. Millî Kiliseler uzletlerinden çıkmalı, içinde buldukları Müslümanların Hıristiyanlaştırılması için yeni bir ruhla katkıda bulunmalıdırlar.

d. İslâm ülkelerindeki yerli Hıristiyan vatandaşlarla Yabancı Hıristiyanlaştırma Misyonları, karşılıklı güven ve yardımlaşma için tam bir gönül iş birliği içerisinde hareket etmelidirler.²⁸

5. Bu çerçevede Türkiye ve Türklere yönelik Hıristiyanlaştırma çalışmalarında takip edilmesi gereken metotlar yıllar önce planlanmıştır. Türkiye'nin nüfusunun 42.5 milyon olduğu 1978'li yıllarda 1 milyon Türk' e bir misyoner düştüğüne dikkat çekilmiş, etnik ve dinsel yapı derinlemesine araştırılmıştır. Son zamanlara kadar Batılılar Türklere'den "Halen kendilerine İncil'in ulaştırılmadığı bir millet" olarak bahsetmişlerdir. Çünkü bir Türk'e "Hıristiyan ol" demek bir anlamda ona "Ermeni veya Yunan ol" demekle eşdeğerdedir, şeklinde tespitler yapılmıştır. Toplantılarda vurgulanan önemli bir nokta da yerli Hıristiyanların kazanılması ve onlara ait kiliselerin oluşturulması idi.

²⁷ Bkz. Toynbee, Dünya, Batı ve İslâm, 62-63.

²⁸ Bkz. et-Tensir, Huttatün li'Gazvi'l-İslâmî, (The Gospel and Islam, A 1978 Compendium, ed. By. Don M. McCurry, California).

Biz Adana özelindeki araştırmamızda bu amaçlara kısmen ulaşıldığını tespit ettik diyebiliriz. Öyleyse Müslümanların da yeni önlemler almaları ve yöntemler bulmaları gerekeceği kanaatindeyiz.

6. Sadece İslâmî (Kur'an, Hadis, İslâm Tarihi vb.) eğitim vermekle gidişatın önüne geçilemeyecektir. Bunun için İlahiyat Fakülteleri'nde bilhassa Hristiyanlık ve alt kolları, Yehova Şahitleri, Bahailik gibi inançlar konusunda kendi kaynaklarına dayalı olmakla beraber eleştirel yaklaşımla daha fazla bilgilendirme yapılmalıdır. Dolayısıyla bu kapsamda Dinler Tarihi derslerinin saatleri artırılmalı veya Dinler Arası Diyalog dersleri seçmeli ders olmaktan çıkartılarak zorunlu hale getirilmelidir. Zira öğrencilerin seçmeli derslere bakışı tamamen geçmeli ders(!) niteliğindedir. Diğer yandan İlahiyat Fakülteleri'nin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü'nde okutulan 2 saatlik Dinler Tarihi dersleri řu anda fonksiyonunu icra edememektedir. Bunun sebebi de bu bölüm öğrencilerinin son sınıflarını tamamen KPSS'ye yönelik hazırlıkla geçirmeleri ve dersleri iğreti görmeleridir. Bu yüzden söz konusu ders ve sınıfa yeni bir düzenleme getirilmelidir.

7. Çözüm yollarından birisi de geniş Müslüman halk kitlesinin ve cami cemaatinin bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi, camilerdeki vaiz ve bilhassa imamların her yönden geliştirilmesi, kendilerine olan özgüvenlerinin sağlanmasıdır. Çekingen, utangaç, içine kapalı, hutbeleri okurken başını hiç kaldırmayan imam imajından kurtulması; aktif, sosyal, kendine güvenen, aydın, bilgili, hoşgörölü, insanları etkileyebilen imam ve din görevlisi idealinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kısacası İslâm'ı temsil konumundaki herkesin bilgi birikimine sahip olmaları yanında, özüne sözüne güvenilir, dürüst ve çevresiyle ilgilenen kişiler olmaları gerekmektedir.

8. Akademisyenlerimiz ve özellikle Dinler Tarihçileri Kitab-ı Mukaddes çalışmalarına ve araştırmalarına daha çok önem ve öncelik vermelidirler. Bizim tespitlerimize göre Hristiyanlar Kutsal Kitabı "Bektaşî usölü" ile aktarmaktadırlar. Yani hedef kitlelerinin anlayamayacağı, bir anlamda onları rencide edecek olan veya tepki gösterecekleri pasajları vaazlarında hiçbir zaman dile getirmemektedirler. Bilakis Hristiyanlığın sevgi, barış, kardeşlik, hoşgörü, dostluk ve ahlâk dini olduğu sık sık vurgulanmaktadır. İnsanımız bunun tam tersine olan Kutsal Kitap mesajlarından haberdar değildir. Dolayısıyla bu yöndeki araştırmalar üzerine yoğunlaşmanın çok yararlı olacağı görölmektedir.

9. Türkiye'de Güney Kore'li misyonerler üzerine hemen hemen hiç bir araştırmanın bulunmayışı bu sahada önemli bir açık olarak tespit edilmiştir. Bunun için Kore, Kore'nin Protestanlaştırılması süreci, Kore'lilerin kültürel, dinî ve etnik yapıları, Türkiye'deki Kore'liler ve bunların faaliyetleri, Batılılar tarafından Kore'lilerin seçilmesi gibi konularda özel araştırmalar yapılmalıdır.*

---

* Bu çalışmanın ortaya çıkmasında katkıda bulunan Adana'daki Katolik ve Protestan Kiliseleri'nin yetkili ve üyelerine, Yehova Şahitleri'nin ve Bahai Cemaati'nin yetkililerine, ayrıca benimle bilgilerini paylaşan herkese teşekkür etmeyi zevkli bir görev olarak kabul ediyorum.